

MAGMA

MAGMA • 2/2019

Mikko Majander

Ruotsin malliin

*Pohjoismaat suomalaisessa
politiikan argumentaatiossa*

Så som i Sverige

*Norden som förebild i den finländska
politiska argumentationen*

Ruotsin malliin

Pohjoismaat suomalaisessa politiikan argumentaatiossa

Så som i Sverige

Norden som förebild i den finländska politiska argumentationen

Utgivare: Tankesmedjan Magma
www.magma.fi

Magma 2 • 2019

Tryck: Nordprint

Form och layout: Magnus Lindström

Omslagsbild: Adobe Stock

ISBN: 978-952-5864-96-0 (print)

ISBN: 978-952-5864-97-7 (online)

Magma-studie:

ISSN-L: 1798-4629

ISSN: 1798-4629 (print)

ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:

Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

Mikko Majander

Ruotsin malliin

**Pohjoismaat suomalaisessa
politiikan argumentaatioissa**

Så som i Sverige

**Norden som förebild i den finländska politiska
argumentationen**

Tekijästä

VTT **Mikko Majander** on Helsingin yliopiston poliittisen historian dosentti ja toimii tutkijana ajatuspaja Magmassa. Aikaisemmin hän on työskennellyt ajatuspaja Kalevi Sorsa-säätiön toiminnanjohtajana, historiantutkijana sekä opettajana Helsingin yliopistossa.

Majander on julkaissut muun muassa kirjat *Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944–51* (SKS 2004), *Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus pulataloudessa 1945–1954* (Otava 2007) sekä *Paasikivi, Kekkonen ja avaruuskoira* (Siltala 2010). Eduskunnan historiaan *Kansanvalta koetuksella* (Edita 2006) hän on kirjoittanut sotavuosia käsittelevän osuuden.

Majander on aktiivinen yhteiskunnallinen keskustelija, jonka kolumneista ja kommentaareista on julkaistu kokoelmat *Lukemisen hulluus* (Into 2014) ja *Tuhansia merkkejä politiikasta I–III* (Kalevi Sorsa-säätiö 2013, 2015 & 2017).

Om författaren

Pol. Dr **Mikko Majander** är docent i historia vid Helsingfors universitet och arbetar som samhällsanalytiker vid tankesmedjan Magma. Tidigare har han bl.a. fungerat som chef för Kalevi Sorsa-stiftelsen, forskare i historia och som lärare vid Helsingfors universitet. Majander har skrivit flera böcker, däribland *Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944–51* (SKS 2004), *Demokratiaa dollareilla. SDP ja puoluerahoitus pulataloudessa 1945–1954* (Otava 2007) samt *Paasikivi, Kekkonen ja avaruuskoira* (Siltala 2010). Han bidrog även till riksdagens historik *Kansanvalta koetuksella* (Edita 2006).

Majander är en aktiv samhällsdebattör. Hans kolumner och kommentarer har publicerats i de samlade verken *Lukemisen hulluus* (Into 2014) och *Tuhansia merkkejä politiikasta I–III* (Kalevi Sorsa-fonden 2013, 2015 & 2017).

SISÄLLYS

Johdanto	6
Pohjola Suomen viitekehyksenä	11
Kenelle pohjoismainen malli kuuluu?	15
Työmarkkinat taistelukenttänä	20
Ovatko Pohjoismaat niin erinomaisia?	26
Kansallispopulistinen Pohjola	31
Turvallisuuden kohtalonyhteys	38
Hegemonia siirtyy, yhteys säilyy	45
Viitteet	52
Yhteenvedo	60
Sammanfattning på svenska	67

Så som i Sverige – Norden som förebild i den finländska politiska argumentationen

JOHDANTO

Tasavallan presidentti Sauli Niinistö järjesti kesäkuussa 2013 ensimmäistä kertaa kaksipäiväisen tapahtuman, joka tarjosi eri tahojen eliiteille foorumin ulko- ja turvallisuuspoliittisen keskustelun käymiseen. Televisio välitti osan sessioista myös suurelle yleisölle. Ajatuspajojen edustajia ei ollut kutsuttu paikan päälle, mutta Yleisradion Aamu-tv keksi pyytää meistä muutaman kommentoimaan, mitä Kultarannasta oli kuultu.¹

Kesäaamun leppoisassa keskustelussa nousi esille, että euroopalaisessa vertailussa Ruotsin talous porskutti hyvässä myötätulessa, siinä missä Suomi tuntui vajoavan aina vain syvemmälle ongelmiin. Kun toimittaja kysyi, mistä tämä johtui, Liberan Elina Lepomäki viittasi yhtenä tekijänä siihen, että Ruotsissa hyvinvointivaltion koko suhteutettuna bruttokansantuotteeseen sekä verorasite olivat pienempiä kuin Suomessa.

Jäin miettimään ohjelman jälkeen, oliko todella noin, ja ylipäättään julkisen sektorin merkitystä ja kausaliteettia taloudelliseen menestykseen. Olivathan hyvinvointipalvelut Ruotsissa valtavan laajat ja monella mittarilla Suomea paremmin resurssoidut.

Osoittautui, että Lepomäen luvut olivat kyllä kunnossa, niin kuin hänen asiapainotteiselta profiililtaan sopi odottaakin. Toisaalta samoja lukuja voitiin tulkita myös toisenlaisessa valossa. Ruotsin julkinen sektori suhteessa BKT:hen oli ollut vuoteen 2008 asti Suomea suurempi, samoin kokonaisveroaste ainakin vuoteen 2010 asti selvästi korkeampi. Silti Ruotsi oli selvinnyt kansainvälisestä finanssikriisistä käynnistyneen laman lävitse talous kasvaen.

Niinkin voisi arvioida, että Suomen suhdelukujen taantuminen oli paremminkin seuraus taloudellisesta romahduksesta kuin sen syy.²

Vai oliko kysymyksessä perinteinen muna vai kana -asetelma? Tämän raportin tavoitteena ei ole analysoida, saati tuomaroida, mikä argumentti painaa eniten tai kenen tulkinta on pätevin. Perushypoteesi on, että poliittisessa argumentaatiossa kukin taho

noukkii kansainvälisestä vertailusta sen näkökulman, joka palvelee omaa agenda parhaiten.

Fokuksessa on pohjoismainen hyvinvointivaltio tai -yhteiskunta, joka poliittisessa retoriikassa nousee omaan luokkaansa. Harva kiittää sen ansioita tai toivottavuutta, mutta toisaalta Ruotsin, Tanskan ja Norjan esimerkkiin voivat viitata ja myös viittaavat yhtä lailla niin sanotun pohjoismaisen mallin puolustajat kuin sen uudistamisen vaatijat. Kyseessä ei ole valmis sapluuna, vaan sen sisällöstä käydään jatkuvaa poliittista kamppailua.

Viime vuosina taistelu on tiivistynyt erityisesti työmarkkina-politiikkaan ja sen yhteyteen taloudelliseen menestykseen. Sitä sivuavat myös moniulotteiset kysymykset maahanmuutosta. Työn tarjonnan näkökulmasta se luo edellytyksiä kohdata ikääntyvästä väestöpohjasta johtuvia ongelmia, huoltosuhteesta talouskasvuun. Liberaalin maahanmuuton vastustajat taas viittaavat kulttuurisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, joista Ruotsin kaupunkien lähiöt tarjoavat toistuvasti ikäviä uutisia.

Turvallisuuspolitiikassa taas naapurusten välillä on vallinnut pitkin historiaa tietty kohtalonyhteys, joka viime vuosina on joutanut huomattavaan puolustusyhteistyön tiivistämiseen. Ruotsi on ohittamaton referenssi, kun Suomessa pohditaan sotilaallista liittoutumista tai liittoutumattomuutta. Käytännössä kysymys on NATO-jäsenyydestä niin kauan, kun Euroopan unioni ei tarjoa solidaarisuusvakuutusten päälle uskottavia sotilaallisia turvatakuita.

Liittoutumista koskevia mielipidemittauksia lukuun ottamatta seuraavassa ei yritetä hahmottaa, miten suomalaiset laajemmin näkevät Ruotsin ja asennoituvat Pohjolaan. Katveeseen jäävät myös kaikki ne yhteiskuntaelämän toimialat, tieteestä teknologiaan ja kulttuurista elinkeinoelämään, joiden pohjoismainen ulottuvuus ei ole noussut poliittisen kilvoittelun kentälle.

Koska Skandinavian maihin kuitenkin jatkuvasti viitataan suomalaisessa poliittisessa kamppailussa, tukee se hypoteesia, että länsinaapurien esimerkeillä on keskustelussa painoarvoa: Ruotsilla

ja Pohjolalla on väliä. Ne tarjoavat edelleen Suomelle tärkeäksi koetun sekä geopoliittisen että yhteiskuntapoliittisen viiteryhmän. Ero on valtava verrattuna vaikkapa Viroon ja Baltiaan, ”Itä-Euroopasta” saati Venäjästä puhumattakaan.

Kansainvälisissä vertailuissa Pohjoismaat kilpailevat melkein pämillä mittarilla hyvänsä menestyksen kärkisijoista.³ Se asettaa sekä standardin että ambitiotason, sillä kukapa tahtoisi pudota ykköseliigasta. Maakuvan kannalta pelissä on myös positiivinen brändi, kuten presidentti Niinistö on toistuvasti todennut:

Pohjoismaat muodostavat erityislaatuisen kerhon maailmassa. Kun maailmalla kulkee, niin aika pian aina kuulee, että kyllä se pohjoismaainen malli on kova sana. Toivottavasti osaamme toimia vielä enemmänkin yhdessä.⁴

Vaikka Tanska ja Norjakin vilahtelevat paikka paikoin mukana, seuraavassa keskitytään Ruotsiin, joka on sekä historiallisesti että päivänpoliittisesti lähinnä Suomea. Yrity maailman ja puolustusulottuvuuden näkökulmasta naapurukset ovat kenties nyt toisiinsa integroituneempia kuin vuosikymmeniin – ellei vuosisatoihin.

Kauas Atlantille asti ei katse tässä juuri yllä, vaikka SDP:n vaali-ohjelma 2019 mainitseekin ”Islannin ihmeen”. Nuorison hyvinvointi ja lapsiperheiden elämä on saatu siellä parantumaan aktiivisilla toimilla. ”Malleja ei pidä kuitenkaan kopioida suoraan muualta meille”, sosiaalidemokraatit muistuttavat, sillä ”syrjäytymisen syyt ja oireet vaihtelevat maasta toiseen”.⁵

Esikuvien populistisessä käytössä tuo varauma tuppaa unohtumaan. Opin ottaminen parhaista käytännöistä on yhteiskuntapoliitikassa viisautta, mutta kulttuurisesti rakentuneissa järjestelmissä on kyse kokonaisuuksista, joista harvoin voi irrottaa yhtä osasta aiheuttamatta samanaikaisesti ei-toivottuja tai tarkoittamattomia seurauksia. Rusinoita on hankala noukkia murustamatta koko kakkua.

Pohjoismaisen mallin käsittelyssä olennaista on myös aikaulottuvuus. Mielipidekirjoitus Helsingin Sanomissa muistutti hiljattain,

että taloustieteen nobelisti Paul Krugman nimesi aikanaan ihannevaltiokseen Ruotsin vuonna 1980. Kuopiolaisen lukijan sanoin ”sosiaalidemokraattinen puolue oli melko suvereenisti hallinnut Ruotsia vuosikymmenet ja rakentanut maasta pohjoismaisen hyvinvointivaltion”, jota muut Pohjoismaat ”hieman jäljessä peesasivat”.⁶

Kuvaus vastaa luultavasti aika hyvin yleisesti vallalla olevaa mielikuvaa, jossa Suomikin asettui 1980-luvulla tasavertaiseksi skandinaavien saavutusten rinnalla. Mutta seuraavan vuosikymmenen lama rikkoi illuusiot aina vain täydellistyvästä yhteiskunnasta. Krugmanin mielestä Ruotsin malli oli muutaman vuoden hajoamistilassa, mutta osoitti vuosituhannen vaihteeseen mennessä sopeutumiskykynsä uuden teknologian ja globaalitalouden olosuhteisiin.

Nobody is sure why Scandinavians and digital technology go together like herring and boiled potatoes, but the affinity is undeniable. Americans think they own the Net; but by most measures Finland (not technically Scandinavian but close enough), the home of Linux and Nokia, is the world’s most wired nation, and Norway and Sweden aren’t far behind. Some say it’s the combination of highly educated, highly Anglophonic populations and low telephone charges; others, that there isn’t much else to do during those long, dark winters.⁷

Noihin aikoihin Suomen henkilöä kohden mitattu bruttokansantuote nousi hetkeksi Ruotsia korkeammaksi. Hätäisimmät kuvittelivat suomalaisten ohittaneen naapurinsa innovointitaidoissa ja sitä myöten vauraudessa. Ruotsin laajapohjainen elinkeinoelämä ja uudistuskykyinen poliittinen järjestelmä ovat kuitenkin 2000-luvun edetessä osoittaneet jälleen voimansa, ja Suomi painunut kohti perinteistä pikkuveljen, ellei serkun asemaa.⁸

Pohjoismaisilla esikuvilla argumentoitaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, mihin hetkeen verrataan ja halutaan kiinnittyä. Historialla on ajankohtaista poliittista käyttöarvoa, niin kansankuntien välillä kuin sisällä. Ruotsidemokraatit julistautuivat vaalikamppailussa 2018 kansankodin perinnön vaalijoiksi: Jimmie Åkes-

sonin mukaan sosiaalidemokraattien suurmies Per Albin Hansson seisoi tänään heidän riveissään. Suomeen siirrettynä tulkinta vastaa suurin piirtein sitä, että perussuomalaiset yrittäisivät omia Väinö Tannerin.⁹

Historian merkitystä on erityisen mahdotonta ohittaa, kun määritellään maan kansainvälistä asemaa ja viitekehystä sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Niinpä tässäkin raportissa lähdetään liikkeelle lyhyellä johdatuksella siihen, miten Suomen suhde Ruotsiin ja sija Pohjolassa on kehittynyt parin vuosisadan perspektiivillä. Menneestä täytyy hakea vauhtia myöhemminkin, esimerkiksi asenteita eurooppalaiseen integraatioon pohdittaessa.

Painopiste on kuitenkin ajankohtaisessa nykyhetkessä. Kyse ei ole akateemisesta tutkimuksesta siinä mielessä, että olisi käyty systemaattisesti lävitse jokin rajattu empiirinen lähdeaineisto tiukasti punnitun kysymyksenasettelun ohjaamana. Suomessa on varmasti pidetty paljon painaviakin Ruotsiin liittyviä puheenvuoroja, joista tässä ei näy jälkeäkään.

Puolueiden ohjelmia tai poliittisia kannanottoja ei ole kammattu lävitse erityistä tasapuolisuutta vaalien, vaan tavoitteena on ollut hahmottaa keskeisiä rintamalinjoja edellä kuvatuista teemoista. Nimeltä mainitut henkilötkään eivät saa tilaa välttämättä yleispoliittisen painoarvonsa vuoksi, vaan he ovat esimerkkien tavoin pukeneet sanoiksi näkemyksiä ja asenteita, jotka ovat kokonaisuuden kannalta mielekkäitä.

Toisaalta näine rajoitteineenkin tämä on mieluummin tutkielma kuin pamfletti, jolla ajettaisiin läpi jotain vakaumuksella omaksuttua asiaa tai asetelmaa. Tavoitteena ei ole tyhjentävä esitys, vaan viedä keskustelua eteenpäin jäsennellyin analyyssein.

POHJOLA SUOMEN VIITEKEHYKSENÄ

Suomen kansallisen identiteetin perustamismyytti kiteytyy lentävään lauseeseen, joka nojaa erottautumiseen naapureista, rajan vetämiseen entisiin emämaihin: ”Ruotsalaisia emme ole, venäläisiksi emme tahdo tulla, olkaamme siis suomalaisia.” Mutta kansakuntaa ei rakennettu eristäytymällä, vaan sisäisellä valistuksella vuorovaikutuksessa muun maailman kanssa. Nationalismi oli ja on mitä kansainvälinen aate.

Kun moderni valtio ja teollistuva yhteiskunta kehittyivät 1800-luvun edetessä, Euroopan pohjoisessa periferiassa ryhdyttiin tutkailemaan maita, jotka olivat ehtineet jo pidemmälle. Kansainvälisellä vertailulla haettiin malleja, luettiin ikään kuin tulevaisuuden koodia. Jälkijunassa tulijan suhteellisena etuna oli mahdollisuus välttää muualla tehtyjä virheitä ja soveltaa ongelmiin jo koeteltuja ratkaisuja. Kaikkea ei välttämättä tarvinnut oppia kantapäähän kautta.¹⁰

Suomi kulki tässä ajatuskulussa Skandinavian perässä. Uuden ajan ulottuvuudet saattoivat välittyä Tanskan ja Ruotsin kautta, mutta niille kaikille modernisaation tienviitoittajat löytyivät Keski- ja Länsi-Euroopasta. Keisarilliselta Venäjältä suomalaiset hakivat kyllä taloudellisia markkinoita, jotkut kulttuurisia vaikutteitakin, mutta yhteiskuntamallina se edusti mieluummin takapajuisuutta kuin edistysellistä tulevaisuutta.¹¹

Pohjolasta alkoi rakentua Suomelle yhteiskuntapoliittinen viitekehys siitä huolimatta, että maa samanaikaisesti oli yhä tiukasti Venäjän keisarin ja imperiumin varsin lojaali suuriruhtinaskunta. Itsenäistyminen osana eurooppalaisen suursodan myllerryksiä ja verinen sisällissota paradoksaalisesti monimutkaistivat asetelmaa. Irtiotto vallankumouksellisesta Neuvosto-Venäjältä oli kategorinen, mutta ei suhde Ruotsiinkaan ollut ongelmaton.

Jorma Kalela antoi aikanaan Suomen ja Ruotsin ulkopoliittikaa 1920-luvun alussa käsitelleelle väitöskirjalleen otsikoksi *Gran- nar på skilda vägar* (Naapurit eri teillä), jonka perusteetin Krister Wahlbäck myöhemmin ulotti aina vuoteen 1935 saakka. Eriseu-

raisuus ei sinänsä koskenut yhteiskuntien perusluonnetta, mutta toisaalta molemmissa maissa vallitsi epäluuloja toisen yleistä poliittista suuntautumista kohtaan.¹²

Sodasta syntynyt valkoinen Suomi luotti aseisiin, siinä missä sodalta säästynyt Ruotsi orientoitui aseriisuntaan. Nuori valtio peitti omaa epävarmuuttaan kansalliseen itsetietoisuuteen ja ylpeyteen, joka ei ollut vierasta muillekaan Venäjän ja Saksan keisarikuntien raunioille niin sanotussa Väli-Euroopassa itsenäistyneissä maissa. Suomessa se poiki muun muassa sisäistä kieliriitaa poliittisten luokka-asetelmien rinnalle.

Skandinaviaan tukeutunut ruotsinkielisyys edusti vierasta, kenties epäluotettavaakin elementtiä piireissä, jotka nostivat suomalaisuuden läpikyllästäjän kansallishengen yhteiskunnalliseksi ihanteeksi. Hegemoniaan asti se ei kuitenkaan riittänyt.¹³ Myös parlamentaarinen demokratia kesti poliittisena järjestelmänä, siinä missä Saksa ja itäinen Keski-Eurooppa ajautuivat autoritaarisiin hallintoihin, ellei diktatuureiksi.

Kohtalokkaan 1930-luvun edetessä Suomi yritti kiinnittyä Pohjolaan, sekä turvallisuuspoliittisesti että myös yhteiskuntana, kun maahan lopulta saatiin niin sanottu punamultahallitus Skandinavian malliin. Tämä ryhmittäytyminen ei säästänyt Suomea sen enempää kuin Tanskaa ja Norjaa sodalta, mutta auttoi kestämaan puna-armeijan paineen. Maailmansodan jälkiselvityksessä taas Pohjola tarjosi henkireiän, jonka avulla Suomi välttyi rusementumasta vasten Neuvostoliitoksi muuttunutta äiti-Venäjän rintaa.¹⁴

Kieliriidat painuivat pinnan alle pois päivänpolitiikan agendalta. Pääministeri-presidentti J. K. Paasikiven ajattelussa ruotsinkielisen väestönosan intressit oli otettava huomioon jo senkin vuoksi, että ne pitivät Skandinavian kiinnostusta ja ”goodwilliä” yllä Suomea kohtaan, laajemminkin. Ahtaassa kansainvälisessä asemassa siltäkin oli merkitystä, ”että meidän maastamme voidaan sanoa, että se on järjestänyt kansallisen vähemmistön kysymyksen niin, että siitä ei ole mitään kuulunut”.

Paasikiven mielestä olisi ollut parempi, jos ruotsinkielisen väestön määrä olisi Suomessa kasvanut vaikkapa miljoonaan.¹⁵ Näin ei tapahtunut, mutta vastaava ajatus jäi elämään kylmän sodan vuosikymmeniksi toisessa muodossa. Pohjoismainen yhteys ja yhteistyö olivat Suomelle liian tärkeitä, että ne voitaisiin jättää vain suomen-ruotsalaisten varaan ja hoidettavaksi.

Suomi ponnisteli saavuttaakseen ja täyttääkseen tasavertaisen paikan yhtenä pohjoismaana. Jos Neuvostoliiton naapuruus ja itään päin harjoitettu YYA-politiikka antoivatkin sille oman sävynsä, hyvinvointivaltion rakentamisen alalla Suomi kiri parhaansa mukaan eroa kiinni länsinaapureihin. Agraarisessa maassa se oli samalla modernisaatiota ja geopolitiikkaa.¹⁶

Ruotsi oli mallimaa ja varaventiili, josta 1960- ja 1970-luvun suuressa rakennemuutoksessa sadat tuhannet suomalaiset löysivät uuden toimeentulon. Asetelma alleviivasi maiden välistä elintaso- ja kehityskulua, toisaalta myös arkisti yhteyksiä ja vertailuja yli Pohjanlahden. Suomalaisen kansankotiversion voimakas ekspansio johti siihen, että se täytti viimeistään 1980-luvulla täysiverisesti paikkansa pohjoismaisena hyvinvointivaltiona.¹⁷

Identiteettiä rasittanut ”pikkuvelikompleksi” laukesi viimeistään 1995, kun Suomi voitti ensimmäistä kertaa jääkiekon maailmanmestaruuden. Finaalissa Tukholman Globenissa kaatui nimenomaan Ruotsi, eikä riemua himmentänyt se, että leijonajoukkuetta valmensi ruotsalainen Curt Lindström. Suomi-neito adoptoi ”Kurren” omakseen, ja jääkiekkofanit hoilottivat Tre Kronorin kannatuslaulua ”Den glider in”.

Naapurukset olivat nyt tasavertaisia, tuoreita Euroopan unionin jäsenmaita, jotka molemmat olivat rämpineet 1990-luvun alkupuolen läpi kansainvälisestäikin katsoen poikkeuksellisen rankkaa lamaa. Noita vaiheita vertaillen tutkineet historioitsijat ovat kutsuneet Suomea ja Ruotsia talouden osalta jopa identtiseksi kaksosiksi vuosisadan parina viimeisenä vuosikymmenenä.¹⁸

Neuvostoliitto oli hajonnut, eikä uusi Venäjä sen enempää paina-

nut Suomea kohti Pohjolaa kuin estänyt sen uusia eurooppalaisia integraatioratkaisuja. Aikakausi oli vaihtunut kansainvälisessä politiikassa, kenties myös mentaalisisessä maisemassa. Sen yhtenä ilmentymänä suomalaisilla tuntui olevan pitkästä ajasta varaa taas kieliriitaan, joka sittemmin on jatkunut vaihtelevalla intensiteetillä.¹⁹

Esimerkiksi Suomalaisuuden Liiton puheenjohtajan Ilmari Ros-tilan mielestä kaksikielisyys oli historiallisten konjunktuurien tu-lostta. Toisen maailmansodan jälkeen luotiin pohja pohjoismaiselle identiteettipolitiikalle, jossa valtio määritteli, mitä kieliä suoma-laisten pitää osata. Aika oli nyt ajanut ”pakkoruotsin” opettamisen ohi, kun sosialismikin oli romahtanut ja kylmä sota päättynyt. ”Ei voi olla minkäänlaisen käytännöllisen politiikan lähtökohtana, että järjestelmää pidetään yllä välittämättä kansalaisten tarpeista.”²⁰

Kansalaisten tarpeet ja kansakunnan etu ovat aina poliittisen kil-pailun ja kamppailun kohteita. Ja siinä määrittelyssä Ruotsi ja Suo-men sija Pohjolassa ovat yhä käyviä argumentteja, moneen suun-taan, kuten seuraavassa saamme huomata.

KENELLE POHJOISMAINEN MALLI KUULUU?

Sosiaalidemokraattien pohjoismainen yhteistyöjärjestö SAMAK käynnisti 2012 kolmivuotisen projektin, jossa tarkasteltiin niin sanottua pohjoismaista mallia ja sen tulevaisuutta keskipitkällä aikavälillä. NordMod 2030:ksi ristittyä projektia johti ja organisoivat norjalainen tutkimuslaitos Fafo, jonka henkilökunnan lisäksi hankkeeseen osallistui eturivin tutkijoita kaikista Pohjoismaista. Aineistoa syntyi runsaasti, kaikkiaan 17 osaraporttia ja muistiota sekä 180-sivuinen loppuraportti.²¹

Toimeksiantajien tavoitteena oli, että perusteelliset analyysit tarjoaisivat lähtökohtia strategiselle ja poliittiselle kehitystyölle. Pohjoismaisen työläiskongressin mukaan sosiaalidemokraatit ja ammattiyhdistysliike olivat olleet läpi 1900-luvun yhteiskunnallisen kehityksen kantavia voimia, jonka ”ansioista maamme ovat pystyneet luomaan asukkailleen elintason, jonka vertaista ei ole ennen nähty maailmanhistoriassa”.

Oli taas aika ottaa haaste vastaan ja tähtätä tulevaisuuteen, kehittämään pohjoismaista mallia siten, että se voi vastaisuudessakin ällistyttää maailmaa. Sosiaalidemokraatit rakensivat kolmen peruspilarin ja niiden vuorovaikutuksesta syntyvän hyvän kehän päälle. Se vaati taloudellisen ohjauksen, julkisen hyvinvointipolitiikan sekä järjestäytyneiden työmarkkinoiden yhteispeliä.

Pohjoismainen yhteiskuntamalli nautti vankkaa ja laajaa kannatusta, mutta samalla käytiin ”kiivasta poliittista kamppailua siitä, kenen mallista on kyse ja mihin suuntaan sitä pitäisi kehittää”. Vastustajat pyrkivät omimaan mallin tulokset tunnustamatta sen edellytyksiä. Sosiaalidemokraattien mukaan yhden pilarin heikentäminen nakersi myös kahta muuta, jolloin koko positiivinen kierre saattoi kääntyä negatiiviseksi.

Porvarihallitukset ovat hyökänneet sekä työmarkkinapilaria että hyvinvointipi-

laria vastaan ja antaneet markkinavoimien ohjata yhteiskuntaa yhä vahvemmin. Oikeisto haluaa mieluummin alentaa jo ennestään riittävän alhaisia palkkoja ja luoda lisää matalan tuottavuuden työpaikkoja.²²

Akateemisten tutkielmien tiivistelmäksi SAMAKin Jan-Erik Støstad kirjoitti esitteen *The Nordic Model for Dummies*, joka on levinnyt yhdeksällä kielellä Kiinaa myöten.²³ Edelleen tilattiin jatkoraportteja konkreettisiksi ratkaisuiksi haasteisiin, joita pohjoismainen malli oli kohtaamassa erityisesti muuttuvassa työelämässä. Näiden pohjalta annettiin helmikuussa 2018 yhteinen Arlandan-julistus, jossa varoiteltiin työmarkkinoiden kahtiajaosta ja sosiaalisesta polkumyynnistä.²⁴

Suuri panostus jäi Suomen sosiaalidemokraateilta vähälle käytölle, vaikka osa tuotetuista aineistoista käännettiin suomeksi.²⁵ Ajatushautomo Kalevi Sorsa -säätiö esitteli jonkin verran tehtyjä raportteja ja järjesti NordModista pari tilaisuutta,²⁶ mutta sen rotevampaa taistelua pohjoismaisen mallin ”omistajuudesta” ei Suomessa ole syntynyt. On tyydytty puolustamaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion saavutuksia, harvemmin kysytty ruotsalaisten tovereiden tapaan, pyrkiikö oikeisto koko järjestelmän muuttamiseen (systemsifte).²⁷

SDP:n puheenjohtajan Antti Rinteen sanoin sosiaalidemokraatit halusivat ”pitää kiinni pohjoismaisen mallin periaatteista tavalla, joka vastaa parhaiten tämän päivän ja tulevaisuuden tarpeisiin”.²⁸ Vaan kuinka se tapahtuisi? Säilyttämisen ja uudistamisen välinen jännite on avain koko keskusteluun, eikä se jäsenny yksiselitteisesti edes oikeisto–vasemmisto -akselille.

Pohjoismainen hyvinvointivaltio oli SDP:n Erkki Tuomiojan mukaan ollut niin menestyksenkäs, että melkein kaikki poliittiset suuntauokset halusivat esiintyä sen puolestapuhujina riippumatta siitä, miten voimallisesti ne olivat vastustaneet sitä toteuttaneita uudistuksia. Toisaalta ”työväenpuolueetkin ovat välillä taipuneet uusliberalistisen painostuksen edessä ja olleet osallisia hyvinvointivaltiota heikentäneissä toimissa”.²⁹

Jos Suomessa perinteisemmät sosiaalidemokraatit kauhistelivat Paavo Lipposen markkinaystävällistä linjaa, Ruotsin työväenliikkeessä suhtauduttiin samansuuntaisesti Göran Perssoniin pääministerinä. Puhumattakaan Saksan SPD:n Gerhard Schröderistä, jonka liittokanslerikauden työmarkkinauudistuksiin Suomen keskustaoikeisto yhä mielellään viittaa, kuten puoluejohtajien tv-tennissä syyskuussa 2018:

Juha Sipilä: Paikallisessa sopimisessa esimerkiksi ruotsalaisia olemme merkittävästi jäljessä, saksalaisia olemme merkittävästi jäljessä.

Petteri Orpo: Kyllä lisää paikallista sopimista ja joustoja työelämään ... esimerkiksi tää Saksa ... Saksan kilpailukyky on aivan omaa luokkaansa, vaikka me ollaan parannettu omaamme ... yhtenä suurimpana syynä tutkijat sanovat sieltä löytyvän Harz-reformit, jotka sosiaalidemokraatit tekivät Saksassa ...

Antti Rinne: ... heikennettiin sosiaaliturvaa, pistettiin ihmiset tekemään osa-aikatyötä ...

Petteri Orpo: ... demarit ... se on tarkoittanut sitä, että Saksassa on erittäin hyvä työllisyys nimenomaan pk-sektorilla kun siellä on tuotu lisää joustoja ...³⁰

Näkemyksistä, kenelle hyvinvointivaltio oikein kuuluu ja kuka pitää siitä parhaiten huolta, hämärtyi. Varsinkin sen jälkeen, kun Ruotsin Kokoomus julistautui työväenpuolueeksi, nousi valtaan 2006 ja voitti porvariallianssinsa kanssa myös seuraavat parlamenttivaalit. Sosiaalidemokraatit suivaantuivat tästä identiteettivarkaudesta niin, että hankkivat patentti- ja rekisteröintilaitokselta merkisuojan ”pohjoismaiselle mallille”. Viranomaispäätös vahvisti, että sillä tarkoitettiin nimenomaan työväenliikkeen rakentamaa mallia.

Suomalaisesta näkökulmasta jupakka oli outo ja alleviivasi lähinnä mahtavan menneisyyden omaavien sosiaalidemokraattien omaa neuvottomuutta tulevaisuuden edessä. Professori Olli Kangas huomautti, että pohjoismainen malli oli ollut aina muutoksessa ja erilainen eri maissa, eikä missään yksinomaan sosiaalidemokraattien tuote. Esimerkiksi ”suomalaisen hyvinvointivaltion historiaa ei voi

rehellisesti kirjoittaa pelkästään työväenliikkeen perspektiivistä”.³¹

Pohjoismaiden neuvosto oli samaa mieltä ja valitti ruotsalaisten rekisteröintipäätöksestä aina korkeimpaan hallinto-oikeuteen asti. ”Pohjoismainen malli” ei sen mukaan käsitteenä kuulunut yksinomaan ruotsalaisille tai jollekin tietylle poliittiselle ryhmittymälle. Virallisessa pohjoismaisessa yhteistyössä sitä oli käytetty vuosikymmeniä puoluekantaan katsomatta, eikä käytäntöä aiottu muuttaa.³²

Tuskinpa presidentti Niinistökaan on kysellyt Ruotsin sosiaalidemokraateilta lupia puhuessaan pohjoismaisen mallin puolesta kollegoilleen Yhdysvaltain Barack Obamasta Kiinan Xi Jinpingiin.³³

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran tulevaisuusvisioissa Pohjoismaat ovat näyttäytyneet ”jopa toteutuneena utopiana”, jossa maksuttomien tai edullisten julkisten palvelujen tukemina ihmiset pääsevät toteuttamaan pitkäjänteisesti potentiaaliaan. Kun samat resurssit ovat tarjolla kaikille, halu niiden kehittämiseen ja luottamus niitä tarjoaviin instituutioihin vahvistuvat.

Pohjoismaisen perinteen keskeinen erityispiirre on poikkeuksellisen vahva luottamus ihmisten kykyyn oppia ja kehittyä ihmisenä. Siksi julkiset panostukset ihmisten hyvinvointiin, kykyjen kehittämiseen ja tasa-arvoon nähdään täällä investointina: jokainen kansalainen on yhteiskunnan kannalta merkittävä voimavara, kaikilla on kehittämiskelpoisia ja arvokkaita lahjoja eikä esimerkiksi syntyperä, sukupuoli tai kotitausta saa olla rajoite.

Tavoitteena on itsenäisesti pärjäävä ihminen, mutta jokaisella pitää olla siihen riittävät aineelliset ja psyykkiset edellytykset. Menestys ei ole vain seurausta yksilön omasta suorituksesta, vaan ”taustalla on poikkeuksetta myös muita ihmisiä, yhteiskunnan tarjoamia resursseja tai oikeaa ajoitusta ja tuuria”. Vahvat yhteiskunnan tukirakenteet puolustavat jatkossakin paikkaansa, ja valtiolla tulee säilyä aktiivinen rooli ”tasa-arvoista yhteiskuntaa edistävien väliintulojen tekijänä”.

Uudenlaisena yhteiskunnallisena ihanteena on nousussa kysy-

mys itseorganisoituvuudesta. Sen saavuttamisen keinoista jää haaviin perustulo, joka voisi olla ”uusi versio pohjoismaisesta universalismista”. Vaurautta on jatkossakin kyettävä jakamaan niin, että yhteiskunnissa toteutuu kokemus samassa veneessä olemisesta. Eriarvoistuminen tuottaa demokratiavajetta.

Sitran tuottama teksti on pitkiltä pätkiltään niin lähellä klassista sosiaalidemokratiaa, että se voisi olla vaikka luonnosta SDP:n periaateohjelmaksi. Korkealentoinen retoriikka jättää kuitenkin aktiivisen julkisen vallan ja hyvinvointipanostusten rinnalta kolmannen pilarin sosiaalidemokraattien jakkarasta kovin viitteelliseksi: Työntekijä- ja työnantajajärjestöjen välien on oltava ”luottamukselliset, jotta pohjoismainen malli selviää hengissä”.³⁴

TYÖMARKKINAT TAISTELUKENTTÄNÄ

Pääministeri Alexander Stubb tilasi lokakuussa 2014 Ruotsin entiseltä valtiovarainministeriltä Anders Borgilta raportin, joka hahmottelisi lähivuosien linjauksia Suomen talouspolitiikkaan. Perustelut olivat yksiselitteiset. Pitkittynyt taantuma oli tuonut esiin Suomen rakenteelliset ongelmat, kun taas Ruotsi oli selviytynyt kansainvälisestä talouskriisistä selkeästi paremmin. ”Voimme ehkä oppia jotain naapuriltamme”, Stubb arvioi.³⁵

Kokoomuslainen puolueveli Borg oli poliittisesti luonteva valinta. Pääministeri Fredrik Reinfeldtin aisaparina hän oli kaitsenut Ruotsin porvarihallitusta läpi karikkoisten aikojen, melkomoisella menestyksellä, vaikka kahdeksan vuoden rupeama olikin juuri päättynyt vaalitappioon. Kumppaniksi projektiin Borg kutsui Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen VATTin ylijohtajan Juhana Vartiainen, joka oli työskennellyt kymmenisen vuotta Ruotsissa, ensin palkansaajien tutkimuslaitoksen ja sitten valtiollisen suhdanneinstituutin johtajana.³⁶

Taustaltaan Vartiainen oli pitkän linjan sosiaalidemokraatti, joka taloustieteilijänä tunnustautui sekä markkina- että hyvinvointivaltiofundamentalistiksi. ”Minua saa kernaasti sanoa markkinahihhuliksi ja uusliberaaliksi, kunhan samalla muistetaan mainita, että olen myös hyvinvointivaltiota tukeva sosiaalitannta.”³⁷

Vartiaiselta oli tilattu NordMod 2030 -projektiin raportti, jota esitellessään hän hehkutti pohjoismaisen mallin valtavaa menestystä. Sen tapa yhdistää avoin markkinatalous ja ihmisten laaja hyvinvointi nautti niin taloustieteilijöiden kuin poliitikkojen ja kansalaisten arvostusta yli puoluekentän. Tältä osin myös Pohjolan maltillinen oikeisto oli hänen mielestään kääntynyt kelpo sosiaalidemokraateiksi ja hoiti hyvinvointivaltiota yhtä pätevästi kuin vasemmisto.

Mutta oliko keskustaporvareista vastustamaan kehityskulkuja, jotka söivät pohjaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion alta? Ja toi-

saalta, kykenivätkö sosiaalidemokraatit vastuulliseen talouspolitiikkaan, jota pohjoismaisen mallin menestys vaati globalisaation oloissa? Työn tarjonnasta oli tullut yhä keskeisempi kysymys ikääntyvien yhteiskutien ja kansainvälisten muuttoliikkeiden maailmassa, eikä työväenliikkeen ollut siihen helppo sopeutua.³⁸

Vuodet Reinfeldtin–Borgin Ruotsissa olivat saaneet Vartiaisen ajattelemaan, että keskustaoikeisto pystyi vastaamaan vasemmistoa paremmin julkistalouden haasteisiin. Kevättalvella 2015 hän luopui SDP:n jäsenyydestä ja lähti eduskuntavaaliehdokkaaksi Kokoomuksen listoilta. Alexander Stubb oli pyytänyt, Antti Rinne ei.³⁹

Ratkaisu henkilöi paremmin kuin kenties mikään muu siirtymää, joka Ruotsin ja laajemmin Pohjolan esimerkillä on tapahtunut suomalaisessa politiikassa. ”Kypäräpappikokoomus” oli aikanaan ollut Vartiaisen inhokkipuolue, mutta sittemmin sosiaalidemokratisoitunut osoittamalla valmiutta uudistuksiin ja ymmärtämystä hyvinvointivaltiolle. Samanaikaisesti SDP oli hänen mielestään jäänyt ajatuksellisesti ammattiyhdistysliikkeen vangiksi.⁴⁰

Työn tarjonnan lisäämisestä, työllisyysasteen nostamisesta ja työmarkkinajärjestelmän uudistamisesta tuli Vartiaiselle missio, jonka tavoitteena oli kääntää Suomen näivettyvän talouden suunta ja hoitaa tulevaisuuden horisonttia varjostava kestävyysvaje. Strategia oli luettavissa Borgin kanssa työstetystä raportista, joka luovutettiin Stubbille puolueloikan jälkeisellä viikolla.

Kustannuskilpailukyky suhteessa Saksaan ja Ruotsiin oli palautettava pitkäjänteisellä palkkamaltilla ja tuottavuuden nousulla, sillä Suomi alkoi muistuttaa jo Italian ja Ranskan kaltaisia Etelä-Euroopan maita. Työllisyysasteessa kuilu Skandinaviaan oli ”huutava”. Suomi polki paikallaan, siinä missä maahanmuutto oli hyödyttänyt etenkin Ruotsia ja Norjaa.⁴¹

Kokoomuksen vastavalittuna kansanedustajana Vartiainen pääsi myös vaikuttamaan Sipilän hallituksen talous- ja työmarkkinapolitiikkaan. Kerta toisensa jälkeen hän on viitannut muihin Pohjoismaihin vakiintuneiden rakenteiden ja tapojen rukkaamiseksi.

Esimerkiksi suomalaisten työehtosopimusten yleissitovuus oli ”vahingollisempi kuin arvataankaan”. Ruotsissa ja Tanskassa sitä ei ollut lainkaan, ja Norjassakin se oli vain poikkeusjärjestely.

Ruotsin alimmat palkat eivät silti olleet Suomea alempana, mutta työttömyys sitä vastoin oli, vaikka naapurin työmarkkinoilla oli verrattomasti enemmän vaikeasti työllistettäviä pakolaisia. Vartiainen ei uskonut Suomessa päästävän ikinä pysyvästi alle seitsemän prosentin työttömyyteen, ellei yleissitovuutta poisteta tai rajata. Pelkoja työnantajan sanelusta voitiin lievittää vahvistamalla henkilöstön asemaa työpaikoilla. Tällaiset reformit olivat välttämättömiä, jotta Suomi ei jäisi pohjoisen Euroopan häpeäpilkuksi työttömyyden hoidossa.⁴²

Teksti ilmestyi hiukan jalostettuna Liberan raportissa *Ei keksitty täällä*.⁴³ Vartiainen nosti nyt esikuvaksi markkinamyönteisen, mutta samalla joka suhteessa pohjoismaisen ja asenteiltaan tasa-arvoisen Norjan, joka kykeni ylläpitämään alhaista työttömyyttä ilman, että palkka- ja tuloerot olisivat Suomea suurempia. Kattava yleissitovuus oli Vartiaisen mielestä ”museojäänne”, jota ilman pohjoismaiset naapurit pärjäisivät mainiosti.

Liberan raportin esipuheen mukaan Pohjois-Eurooppa oli täynnä parempia työmarkkinajärjestelmiä, mutta mikään niistä ei tuntunut kelpaavan Suomelle, jota korkeampi työttömyys EU:n alueella oli vain kuudessa Välimeren maassa. Baronan kehitysjohtaja Heikki Raulo haki Ruotsin kokemuksista tukea työperäisen maahanmuuton sujuvoittamiselle, ja Suomen Yrittäjien Janne Markkula esitteli Saksan Hartz-uudistuksista paikallista sopimista.

Sosiaalidemokraattien kansanedustaja Tarja Filatov puolestaan käsitteli Tanskan mallia, jonka kokonaisuudesta toiset noukkivat irtisanomisen helppouden, toiset työttömyysturvan korkean tason. Filatovia miellytti erityisesti panostus aktiiviseen työvoimapolitiikkaan, jossa työttömälle järjestetään henkilökohtaista palvelua. Suomessa rahat kuuluivat passiivisiin etuisuuksiin. SDP:n eduskuntavaaliohjelmassa työvoimapolitiikkaa haluttiinkin reivata pohjoismaiseen suuntaan.⁴⁴

Kun Sipilän hallitus lanseerasi talvella 2018 oman aktiivimallinsa, se sai ammattiliitot takajaloilleen. ”Aktiivimalli on tuontituote Tanskasta, jossa yhdellä työvoimavirkailijalla on 12 asiakasta”, Helsingin Sanomat otsikoi ja kysyi: ”Miten se toimii Suomessa, kun asiakkaita on 166?” Vartiaisen mielestä pieni uudistus oli pohjoismaisessa vertailussa kuitenkin ”lempeäkätinen”.⁴⁵

Keskuskauppakamarin toimitusjohtaja Juho Romakkaniemi kehotti ottamaan oppia Tanskan ihmeestä, jossa voimakkaasti alennetut työnantajamaksut sekä työmarkkinoiden joustavuus esittivät tärkeää osaa. Niin irtisanominen kuin palkkaaminen ja työpaikan vaihto olivat yksinkertaista ja helppoa. Tuloksena oli käytännössä täystyöllisyys ja Ruotsiakin korkeampi palkkataso.⁴⁶

”Työelämä on jo muuttunut”, Petteri Orpo arvioi kesällä 2018 Kokoomuksen puoluekokouksessa. Siksi myös sen sääntöjen oli viimein muututtava. Ruotsi, Tanska ja Saksa olivat uudistuneet ajoissa ja menestyneet siksi Suomea paremmin. Osalla suomalaisia poliitikkoja oli ollut halu seurata mallia ja virittää maan talous- ja vientikone samanlaiseen iskuun, mutta ammattiyhdistysliike harasi vastaan. ”Esittäkää jarruttamisen sijasta ratkaisuja”, Orpo heitti haasteen ay-liikkeelle. ”Ottakaa Saksan ja Ruotsin sisarjärjestöiltä parhaat opit käyttöön.”⁴⁷

Syksyllä tuli vastaus, jos kohta toisenlainen kuin kokoomusjohtaja oli toivonut. Ammattiyhdistysliike reagoi mittavilla poliittisilla lakoilla siihen, että hallitus pyrki heikentämään irtisanomissuojaa pienissä yrityksissä. Uudistukselle löytyi perusteita Saksasta, missä alle kymmenen hengen yrityksissä ei tarvinnut esittää irtisanomiselle mitään erityistä syytä, kunhan se ei ole syrjivä. Käytäntö oli Suomea kevyempi myös Itävallassa, Ruotsissa ja Tanskassa.⁴⁸

Rajut vastatoimet saivat Elinkeinoelämän keskusliiton ehdottamaan poliittisten työtaistelujen rajoittamista ”pohjoismaisen mallin mukaan”. Osassa Euroopan maita ne olivat kielletty kokonaan, eikä Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa niistä saanut aiheutua merkittävää haittaa työnantajalle.⁴⁹ Professori Niklas Bruun jarrutteli, että naapu-

riissa ei ollut asiassa kaavamaista oikeuskäytäntöä, ja jopa kahden viikon poliittinen lakko oli todettu tuomioistuimessa lailliseksi.⁵⁰

Eduskunta pääsi keskustelemaan työllisyyspolitiikasta ja irtisanomissuojasta tiedonannon pohjalta. Hallituspuolueiden edustajat kertoivat mantraa, jossa ainoastaan pohjoismaisella korkealla työllisyysasteella voitiin taata hyvinvointiyhteiskunnan palvelut, eikä oppositiokaan voinut olla asiasta eri mieltä.

Irtisanomissuojasta syntyi syvempiä näkemyseroja. Kokoomuksen Eero Suutari kaipasi Ruotsin tai Saksan tyyppistä ratkaisua, jossa yrittäjän ei tarvitsisi pelätä, että joutuu virherekrytoinnin vuoksi maksamaan kassan tyhjäksi. Vasemmistopuolueista vastattiin, että kansainvälinen vertailu ei tarjonnut tukea heikennyksille. Kollektiivinen irtisanominen tuotannollisista ja taloudellisista syistä oli Suomessa suorastaan helppoa ja halpaa, ja henkilöperusteinen suoja esimerkiksi Ruotsissa Suomea tiukempi.

Kierrokset nousivat, kun Vartiainen siirsi kamppailun vallankäytön periaatetasolle. Hän tulkitsi kylmän sodan ajalta jääneen perinnöksi sellaisen tavan, että työmarkkinaosapuolet saivat päättää palkankorotusten lisäksi jopa sosiaaliturvasta ja työlaeista. Tällainen epädemokraattinen päätöksenteko erotti Suomen muista länsimaista ja pohjoismaisista naapureista.

Vartiainen syytti Elinkeinoelämän keskusliiton ja SAK:n muodostamaa suuryritysten ja Hakaniemen kartellikabinettia siitä, että Suomessa oli viivytelty tarpeellisia uudistuksia muun muassa sosiaaliturvaan ja työn tarjontaan. ”Minä ainakin eläisin mieluummin pohjoismaisessa demokratiassa, jossa korkein lainsäädäntövalta on tässä talossa.”⁵¹ Muutama päivä myöhemmin hän toivoi blogissaan, että ay-liike ei enää yrittäisi olla valtio valtiossa, vaan

voitte muiden Pohjolan ammattiyhdistysliikkeiden tapaan hyväksyä edustuksellisen demokratian. Ja kukoistaa kuten ay-liike kukoistaa arvostettuna Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, huolehtien jäsenten asioista sen sijaan että yritetään olla ulkoparlamentaarinen kabinettien ylähuone.⁵²

Vaikka Vartiaisen työmarkkinapoliittinen vääntö oli vaalikauden edetessä käynyt yhä kiivaammaksi, sen referenssinä säilyivät aina vain Ruotsi ja muut Pohjoismaat. Sieltä löytyi aihe myös itsereflektioon, että poliittinen hyväksyttävyyys oli samaan tapaan absoluuttinen rajoite kuin julkistalouden budjettikuri. Tutkimus nimittäin kertoi, että kansallispopulistisia ruotsidemokraatteja äänestivät nimenomaan ne, jotka eivät olleet hyötyneet Borgin ja Reinfeldtin työlinjareformeista.

Tarkka taloudenpito ei siten yksin riittänyt hyvinvointivaltion pelastamiseen. Myös politiikan oli oltava hyväksyttävää, ”tuloerot eivät saa kasvaa ja politiikka on osattava perustella”. Reformit oli koettava oikeudenmukaisiksi, muuten maltillinen keskilinja mureni niiden alta. ”Hyvän politiikan polku on kapea”, Vartiainen huokaisi, ”talouden lakien ja politiikan lakien välttämättömyyksien kaapealla vuorenharjanteella”.⁵³

OVATKO POHJOISMAAT NIIN ERINOMAISIA?

Kokoomuksen toinen kuvia kumartamaton kulkija Elina Lepomäki oli Juhana Vartiaisen kanssa työmarkkinakysymyksissä samoilla linjoilla. Tammikuussa 2015 he esittelivät Heikki Hiilamon, Tuomas Pöystin ja Osmo Soininvaaran kanssa luonnostelevansa reformia, joka irrottaisi ansiosidonnaisen työttömyysturvan työttömyyskas-san jäsenyydestä. Ehdotus mukaili rahoituksen sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden periaatteen osalta Norjan mallia.⁵⁴

Lepomäki ja Vartiainen eivät epäröineet tarvittaessa kritisoida hallituksenkaan hankkeita, vaikka valtiovarainministerinä istui oman kokoomuspuolueen johtaja. Yhteinen vieraskynä Helsingin Sanomissa esimerkiksi moitti vaivalla synnytettyä kilpailukykyso-pimusta siitä, että se vesitti paikallisen sopimisen edistämisen työ-markkinoilla.⁵⁵

Sen sijaan hyvinvointivaltiolle ei Lepomäki ole juuri lämmennyt. Kirjassaan *Vapauden voitto* hän kyseenalaisti, oliko Pohjoismaiden ylivertaisuudessa kyse myytistä.⁵⁶ Hänestä niiden vauraus saattoi johtua muusta kuin hyvinvointivaltiosta, jota Suomen johtavat ajat-telijat sekä Britannian ja Amerikan äärivasemmisto niin tavoittelivat.

Ruotsista oli löytynyt tueksi tutkija Nima Sanandaji, jonka mu-kaan ”Pohjoismaat eivät ole vaurastuneet hyvinvointivaltion an-siosta, vaan siitä huolimatta”. Keskeisiä selittäjiä olivat suhteellisen korkeina säilynyt ”vahva työmoraali, sosiaalinen koheesio, omai-suudensuoja ja vankka oikeusvaltio”, eli protestanttinen etiikka, joka oli hyvinvointivaltiota vanhempaa perua. Sen varassa oli on-nistuttu yhdistämään markkinatalous ja toimiva bisneskulttuu-ri laajoihin sosiaalisiin tulonsiirtoihin ja valtion väliintuloon niin sääntelijänä kuin omistajana.

”Näinkö tuo pohjoismainen hyvinvointivaltio on tosiaan paras yhteiskuntamalli?” Lepomäki kysyi. Amerikassa ei vasemmisto-laisinkaan demokraatti suostuisi maksamaan yhtä korkeita veroja.

Eivätkö ruotsalaiset ja suomalaisetkin pärjäisi yhteiskunnassa, jossa tulonsiirtojen ja julkisen palveluiden osuus olisi paljon pienempi? Valtameren taakse lähteneiden ja heidän jälkeläistensä elintaso oli yli puolet korkeampi kuin kotimaahan jääneiden sukulaisten, ja myös monet sosiaaliset mittarit sojottivat siirtolaisten eduksi.

Vaikka vertailu täysin erilaisten yhteiskuntamallien välillä oli ongelmallista, Lepomäki uskaltautui johtopäätökseen, että Pohjoismaat

olisivat saattaneet vaurastua ilman laajaksi kasvanutta hyvinvointivaltiota. Ilman merkittävää valtion väliintuloakin vauraus olisi todennäköisesti jakautunut tasaisemmin kuin keskimäärin muissa maailman maissa. Pohjoismaat ovat nimittäin pärjänneet kansainvälisissä talouden ja yhteiskunnan edistystä mittaavissa vertailuissa hyvin jo kauan ennen hyvinvointivaltiota: 1900-luvun alussa.

Hyvinvointivaltio ei näyttänyt tuoneen erityisen arvokasta lisää pohjoismaisiin yhteiskuntiin. Toisaalta Lepomäki todisteli, että myös Britannia ja Yhdysvallat olivat hyvinvointiyhteiskuntia, jotka satsasivat julkista rahaa terveydenhuoltoon niin, että Suomen järjestelmä ei pysynyt sen enempää menoilla kuin tuloksilla mitattuna perässä. Suomalaiset oli opetettu ajattelemaan, että ”julkinen valta kantaa meidät kehdosta hautaan”, mutta se ei vain pitänyt paikkansa.

Anglosaksit olivat kyenneet myös sulattamaan valtavan määrän vain vähän, jos ollenkaan koulutettuja maahanmuuttajia osaksi yhteiskuntaa tarjoamalla heille työtä tavalla, johon ei edes Ruotsi ole pystynyt. Pohjoismaiden mahdollisuuksien tasa-arvo näytti siten koskevan vain pohjoismaalaisia itseään. Lepomäki ei myöskään nähnyt, ”miten naisten asema olisi Yhdysvalloissa tai Britanniassa heikempi kuin meillä, tai myöskään sitä, miten naisten ja miesten tasavertainen asema olisi erityisesti hyvinvointivaltion tuote”.

Arviot poikkeavat kovasti siitä, miten vaikkapa Helsingin Sanomien toimittaja Laura Saarikoski veti yhteen kirjeenvaihtajakautensa Yhdysvalloissa. Tai New Yorkiin asettuneen Anu Partasen kirjasta *Pohjoinen teoria kaikesta*, joka takakansitekstin sanoin ”tekee selväk-

si, että pohjoismainen yhteiskunta tukee tämän päivän maailmassa periamerikkalaisia arvoja, kuten vapautta, itsenäisyyttä ja mahdollisuuksien tasa-arvoa, paremmin kuin amerikkalainen malli⁵⁷.

Lepomäki poistaisi arjen lasikattoja veroja alentamalla, jolloin rahaa jäisi muun muassa kotipalvelujen ostamiseen.⁵⁸ Innoittajana oli jälleen Sanandaji, jonka mukaan vapaa markkinapolitiikka oli suotuisampi naisten etenemiselle työmarkkinoilla kuin pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli. Koulutus-, terveydenhuolto- ja vanhustenhoitojärjestelmien avaaminen yksityisen sektorin kilpailulle oli Ruotsissa parantanut naisten urakehitystä ja tuonut paljon kaivattua dynaamisuutta hyvinvointipalveluihin.⁵⁹

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA julkaisi Sanandajin analyysin tammikuussa 2019 samaan aikaan, kun Suomessa puhkesi skandaali vanhushoivan puutteista erityisesti yksityisten suuryritysten pyörittämissä toimintayksiköissä. Dynaamisuudesta eivät olleet päässeet hyötymään ainakaan palveluiden asiakkaat. Vanhushoivaa koskeva laki oli jäänyt näennäisuudistukseksi, sillä järjestelmästä puuttui sekä resursseja että näkemystä.

Suomessa oli muita Pohjoismaita vähemmän hoitajia asiakasta kohden, mutta kyse ei ollut professori Teppo Krogerin mukaan vain rahasta. Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa asetettiin vanhukset itse hoivatarpeiden keskipisteeseen, siinä missä Suomen järjestelmää ohjasivat enemmän ammattilaiset.⁶⁰ Ehkä silläkin oli merkitystä, että voitonteko hyvinvointipalveluilla on ollut viime vuodet Ruotsin politiikan kuumimpia kysymyksiä.⁶¹ Suomessa keskustelu on vasta käynnistynyt osana takkuilevaa sosiaali- ja terveystalouden uudistusta.

Vanhushoivan vertailu muistutti hyvinvointivaltion rakentamisvaiheesta, jolloin Suomella oli pääsääntöisesti vaikeuksia yltää Skandinavian tasolle. Toisin päin tutuilta ovat kuulostaneet kommentit koulutuspolitiikasta. Suomalaiset ovat onnistuneet toteuttamaan peruskoulun tavalla, joka johti 2000-luvulla Pisa-tutkimusten loistoon, kun taas Ruotsissa on horjuttu kriisin partaalla.

”Älkää valitko sitä tietä!” ruotsalaistutkija varoitti suomalaisia uusista opetusohjelmista, jotka lisäisivät lasten omaa vastuuta oppimisesta ja työskentelymenetelmistä. Pohjanlahden takana kaduttiin nyt tällaista 1990-luvulla omaksuttua suuntaa, joka oli jättänyt oppilaat oman onnensa nojaan.⁶²

Ruotsin rinnalle toiseksi sparraajaksi hyvinvointivaltion uudistamiseen on aina välillä nostettu Viroa. Risto E. J. Penttilä arvioi vuonna 2006, että se oli muiden Baltian maiden kanssa ”Euroopan dynaamisin alue”, joka avasi suomalaiselle elinkeinoelämälle uusia mahdollisuuksia. Tärkeämpää oli kuitenkin ideologinen haaste. Viro ei uuden itsenäistymisen myötä suostunut kopioimaan pohjoismaista mallia, vaan ”lähti kulkemaan omaa, talousliberaalia polkuaan”.

Penttilän mielestä eteläinen naapuri pakotti suomalaiset miettimään valtion roolia, yksilön ja yhteiskunnan vastuuta, verojärjestelmää ja sosiaaliturvaa.⁶³ Viron tasaverosta tulikin esimerkki, johon politiikan oikealta siiveltä viitattiin mielellään. ”Se pitää rohkeasti avata ja kertoa avoimesti kaikista sen hyvistä puolista verrattuna nykymalliin”, Susanna Koski linjasi Vasemmistoliiton Li Anderssonin kanssa käymässä keskustelukirjassa vuonna 2014.⁶⁴

Koski johti Kokoomuksen Nuorten Liittoa, joka pari vuotta aikaisemmin oli kehottanut suomalaisia siirtämään yrityksensä Viroon. Varsinainen huoli koski Suomen kehnoa kilpailukykyä, johon haettiin rakenteellisia lääkkeitä. Yritysverotus tuli muuttaa Viron malliin, Antti Häkkänen vaati, ja yhteisövero ”poistaa kokonaan, jotta yritykseen jää enemmän pelimerkkejä investointeihin, kasvuun ja työllistämiseen”.⁶⁵

Li Andersson ihmetteli, miten tällainen kampanjointi sopi kokoomusnuorten isänmaalliseen ja arvokonservatiiviseen profiliin. Eikä Virosta ollut hänelle muutenkaan esimerkkimaaksi. Sitähän vaivasi edelleen massiivinen aivovuoto, ”kun niin koulutetut kuin duunaritkin lähtevät maihin, joissa elintaso ja palvelut ovat korkeammalla tasolla”.⁶⁶

”Hei, muutetaanko kaikki Viroon?” Kokoomus kampanjoi edus-

kuntavaalien 2015 alla sosiaalisessa mediassa. Jälkiä etelänaapurin veroajattelusta saattoi löytyä Perussuomalaisilta ja Keskustaltakin, mutta Sipilän hallituksen ohjelmaan asti ne eivät päässeet, vaikka Suomen Yrittäjät ja Teknologiateollisuus lobbasivat Viron mallia. Ratkaisematta jäi perusdilemma: kuinka olla ”uusi pohjoismaa”, vahva ja varakas kuin vanhat, mutta harjoittaen talousliberaalia politiikkaa.⁶⁷

Viron paras veto esimerkkinä globaaliin talouteen ketterästi sopeutuvana digimaana tuntuu viime aikoina hiipuneen. Lienevätkö syynä vanha tai uusi korruptio vai väärinkäytökset, joista pahimmin maan mainetta ovat rasittaneet pankkien rahanpesuskandaalit. Paradoksaalista kyllä tikun nokkaan ovat nousseet pohjoismaalaiset jätit Danske Bank ja Swedbank. Syytökset sinkoilevat nyt yli Itämeren, onko valvontavastuu pettänyt Virossa vai Tanskassa ja Ruotsissa.⁶⁸

KANSALLISPOPULISTINEN POHJOLA

Pohjoismaat ovat kukin kohdallaan joutuneet määrittelemään sijansa toisen maailmansodan jälkeisessä, ensin länsi- ja sitten yleiseurooppalaisessa integraatiossa. Suurten institutionaalisten ratkaisujen yhteydessä on noussut esiin sekin, tulisiko kehitykseen reagoida jotenkin yhtenäisesti.

Voisiko Pohjola tarjota toimivan ja paremman vaihtoehdon poliitistaloudellisena yhteisönä verrattuna koko maanosan kattavaan järjestelyyn? Olihan täällä jo 1950-luvulta lähtien toteutettu vapaan liikkuvuuden ja yhteisten työmarkkinoiden kaltaisia uudistuksia, joihin Euroopan unioni ylsi vasta kymmeniä vuosia myöhemmin. Sitä paitsi Pohjoismaat ovat olleet sosiaalisilla ja elämän laadun mittareilla Euroopan kärkeä ja pärjänneet hyvin myös taloudellisessa vertailussa.

Elävä elämä on kuitenkin osoittanut yksituumaisuuden rajat. Ruotsin ympärille rakentuva puolueettomuusliitto jäi 1940-luvulla toteutumatta, kun Norja ja Tanska valitsivat turvallisuutensa takuiksi Yhdysvallat ja Pohjois-Atlantin liittoutuman NATOn. Nordek-hanke yhteisestä talousalueesta kaatui 1960- ja 1970-luvun taitteessa paitsi Suomen idänsuhteisiin myös siihen, että Tanska karkasi Britannian perässä EEC:n täysjäseneksi.

Unelma Pohjolasta laajemman eurooppalaisen integraation vaihtoehdona tai siihen erillisenä nivoutuvana osana nousi jälleen esiin, kun kylmän sodan järjestelmän murtuessa puolueettomat Ruotsi ja Suomi suuntasivat geopoliittista kompassiaan kohti Euroopan unionia. Altavastajaan asemaan ahdistetut EU-jäsenyyden vastustajat yrittivät lietsoa kansalaisissa ”nordismiin” perinteisesti liitettyä positiivista tunnelatausta.

Suomessa vaihtoehdon puki ehkä johdonmukaisesti sanoiksi Paavo Väyrynen, joka ulkoministerin paikalta erottuaan kääntyi yhä avoimemmin vastustamaan EU:n jäsenyyttä. Hän haaveili itsenäisen päätäntävaltansa säilyttävästä Pohjolan yhteisöstä, jolle laajemman integraation edut aukeaisivat Euroopan talousalueen ETAn välityksellä.

”Brexit” on sittemmin saanut Väyrysen lämmittämään vanhaa ajatusta ja suosittamaan Ruotsille, Suomelle ja Tanskalle ”Nordexitia”.⁶⁹

Poliittisten ja taloudellisten eliittien näkökulmasta pohjoismaisen yhteistyö saattoi toteutua parhaiten Euroopan unionin sisällä, jossa Tanska jo sukulaissielujaan odotti. Ei kuitenkaan kiinteänä blokkina, vaan pohjoismaiseen yhteiskuntamalliin kuuluvan tasa-arvon ja hyvien käytäntöjen edistäjänä.

Suomen strategia oli mennä suoraan Euroopan ytimiin kulkematta Tukholman tai minkään muunkaan pääkaupungin kautta. Pohjoismaisen yhteistyö jäi tärkeysjärjestyksessä taka-alalle. Sen symboliksi nousi marraskuussa 2011 Eurooppa-ministeri Alexander Stubbin lohkaus Pohjoismaisen neuvoston kokouksessa. ”Vittu mitä paskaa, ei voisi vähempää kiinnostaa”, hänen kuultiin mutisevan puoliääneen poistuessaan turhautuneena yhdestä monista palaverista.

Jos sitaatti ei kenties ollutkaan täysin autenttinen, niin tässä muodossa se Stubbin epäonneksi kuitenkin levisi. Eikä siinä paljon auttanut, että hän jälkikäteen selvitti olevansa itse asiassa kaksikielinen ”Norden-fanaatikko” ja valtioneuvoston ”ykkösnordisti”.⁷⁰

EU-kriittisyys oli keskeinen käytinvoima, jolla Timo Soini kamposi Perussuomalaiset marginaalisesta pienpuolueesta Suomen koko poliittista järjestelmää heilauttaneisiin ”jytkyihin”. Pohjola oli kuitenkin ongelmallinen kansainväliseksi viiteryhmäksi. SMP:läisen protestipopulismin perintöä jalostanut Soini piti etäisyyttä ruotsidemokraatteihin, joiden juuret juontuivat äärioikeistoon ja uusnatseihin. Sellaisia aateveljiä ei kaivattu likaamaan perussuomalaisten kilpeä.

”Pohjoismailla olisi mahdollisuus muodostaa toimiva yhteisö”, Soini kirjoitti vuonna 2014. ”Mutta voi olla, että se maailma meni jo.” Hänellä ei ollut haluja edes vierailu Ruotsissa puhumassa siinä pelossa, että uutiset pääsisivät kertomaan hänen käyneen ruotsidemokratien tilaisuudessa. Toista oli Tanskassa, jonka kansanpuolue istui Skandinavian verrokeista parhaiten Soinin tavoittelemaan profiiliin.

”Perussuomalaiset eivät ole yksin Pohjolassa saati Euroopassa”, Soini iloitsi, kun Tanskan kansanpuolue otti parlamenttivaaleissa

21 prosentin ääniosuudella suurvoiton. Hyvälle ystävälle Morten Messerschmidtille lähti lämpimät onnittelet. Puolueet kuuluivat samaan ryhmään sekä Pohjoismaiden neuvostossa että Euroopan parlamentissa, jossa aateveljinä toimivat myös Britannian konservatiivit ja Puolan Laki ja oikeus -puolueen edustajat. ”Nämä puolueet ovat oikea viiteryhmämme”, Soini määritteli. ”Kansallinen konservatismi elää ja voi hyvin.”⁷¹

Ruotsista vierotti myös naapurimaan monikulttuurisuus, jonka torjuminen oli perussuomalaisten identiteetin keskeisin elementti. ”Haluammeko seurata Ruotsin tietä vai ottaa kriittisemmän asenteen maahanmuuttoa kohtaan?” ajatushautomo Suomen Perusta kysyi julkaisunsa *Kansankodin kuolinvuoteella* esipuheessa.

Aikanaan oli irvailtu, että naapuriaan slaavilaisesti apinoiva Suomi teki samat virheet kuin Ruotsi, mutta viiden vuoden viiveellä.⁷² Perussuomalaisten näkemyksessä tämä logiikka päti edelleen, Ruotsi vain oli mallin sijaan varoittava esimerkki. Valtavat panostukset sosiaaliseen tasa-arvoon eivät olleet integroineet maahanmuuttajia sen tehokkaammin kuin vaikkapa heikomman sosiaaliturvan Yhdysvallat. Päinvastoin, pohjoismaisen hyvinvointivaltion karttuinen käsi saattoi heikentää tulokkaiden sopeutumiskykyä.

Jos Rosengårdin lähiö oli 1960-luvulla kuin todiste sosiaalidemokraattisesta yhteiskuntavisiosta, kävi se nykyään esimerkiksi merkittävältä osaltaan muslimien asuttamasta slummista aivan Malmön keskustan kupeessa. Johtopäätös oli selvä jo yksin taloudellisista syistä: ”Ruotsin täytyy luopua joko nykyisestä maahanmuuttopolitiikastaan tai pohjoismaisen hyvinvointivaltion kaikille tarjoamista eduista ja palveluista.”⁷³

Raportin oli laatinut Perussuomalaisten Nuorten puheenjohtaja Simon Elo ja se julkaistiin talvella 2015 eli ennen suurta Suomeen asti yltänyttä pakolaisaaltoa. Ruotsidemokraatit olivat nousseet vaaleissa kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi lähes 13 prosentin kannatuksella, mutta muut eivät suostuneet mihinkään neuvotteeluihin heidän kanssa. Syrjintä sieppasi myös Elo:

Ruotsi on pohjoismaiden narsisti, jonka sairaalloisen ylimielisyyden ja omahyväisyyden kaikki ulkopuoliset huomaavat, mutta josta poliittisen korrektiuden vallassa vaietaan. Ruotsalaiset puolueet ovat valmiita jopa mieluummin hautaamaan länsimaisen demokratian kuin antamaan kaikkien ruotsalaisten ottaa avoimesti kantaa maahanmuuttopolitiikkaan. Liberaali länsimainen demokratia kuopataan jo ennen kuin väestön enemmistö ei enää kannata liberaalia länsimaista demokratiaa.⁷⁴

Kesään 2018 tultaessa oli moni asia muuttunut, Simon Elokin Sini-sen eduskuntaryhmän puheenjohtaja, joka ”positiivisena populistina” etsi uuden puolueensa tueksi ”tolkun konservatiiveja”.⁷⁵ Terävään maahanmuuttokriittisyyteen keskittynyt Jussi Halla-aho kannattajineen oli vallannut Perussuomalaisten johtopaikat sillä seurauksella, että Timo Soini kumppaneineen jätti puolueen ja perusti oman ryhmittymän. Ruotsidemokraatit puolestaan olivat vetäneet rajaa rasistisiin ilmentymiin pyrkiessään hovikelpoisiksi politiikan pelikuvioihin.

Puolueet liikkuvat siten eri suuntaan mutta sillä seurauksella, että kosketuspintaa alkoi löytyä yli Pohjanlahden. Porin heinäkuuisella Suomi-areenalla perussuomalaisten päätapahtuma oli kohtaaminen ruotsidemokraattien kanssa, jotka porskuttivat mielipidemittauksissa kovassa myötätuulessa. Puoluesihteerin Richard Jomshof ei pitänyt mahdollisena, että he nousisivat syksyn valtiopäivävaaleissa jopa suurimmaksi puolueeksi noin 25 prosentin kannatuksella.

Halla-ahon mukaan puolueiden välillä oli yksittäisten henkilöiden tasolla ollut jo pitkään hyvät suhteet, eikä tavoitteiden, ohjelmien ja yhteiskuntien välillä ollut kovin suuria eroja. ”It’s great to have you here”, englanniksi käytyyn keskusteluun osallistunut Laura Huh-tasaari täydensi korostaen kansallismielisten puolueiden yhteistyötä. Pohjoismaiden neuvostossa Tanskan kansanpuolue ja perussuomalaiset olivat hyväksyneet ruotsidemokraatit mukaan Vapaa Pohjola-ryhmään, johon kosiskeltiin myös Norjan edistyspuoluetta.⁷⁶

Jomshof usutti suomalaisia vierailemaan Tukholmassa, Göteborgissa ja Malmössä katsomassa, miten pahaksi olot ovat siellä kehittyneet. Keskustelun juontaja Riikka Purra vakuutti perus-

suomalaisten käyttävän Ruotsin tuhoisaa tilannetta varoittavana esimerkkinä monikulttuurisuudesta ja massamaahanmuutosta: ”It’s sad, breaks my heart.”

Halla-ahon mielestä Suomessa ei otettu Ruotsin kokemuksista opiksi, vaikka muuta vakuutettiin. Ero oli kvantitatiivinen eikä kvalitatiivinen, joten miksi tuloksetkaan olisivat naapuriammat. Jomshof nosti esiin myös islamisoitumisen, joka ei ollut hyväksien enempää Ruotsille kuin Suomelle. Massamaahanmuutto oli juurisyy kaikkiin yhteiskunnallisiin ongelmiin terveydenhuollosta kouluihin ja vanhusten hoitoon.

Euroopan parlamenttivaaleihin povattiin yhdessä kansallismielisille puolueille menestystä. Unkarin linja oli vuonna 2014 ollut vielä kovin yksinäinen, mutta sen rinnalle olivat nyt kipuamassa Itävalta, Italia, Tanska ja jopa Hollanti. EU:ta voitaisiin jatkossa kenties kehittää sisältäpäin ja käyttää hyödyksi, vaikka päätösvaltaa piti noin yleisesti palauttaa kansallisvaltioille. Turvallisuuden osalta Halla-aho katsoi EU:n köyhän miehen korvikkeeksi NATOLle, jonka jäsenyyttä suomalaiset eivät uskaltaneet Venäjän pelossa hakea.⁷⁷

Ruotsin esimerkit tuhopoltoista raiskauksiin kuuluivat perussuomalaisten perusargumentaatioon. Mikäli maahanmuuttoa ei hillittäisi, Suomessakin syntyisi kaupunkeihin no go -alueita ja rinnakkaisyhteiskuntia. Helsingin väestökehitys osoitti, että siihen oli väistämättä menossa.⁷⁸

Huhtasaari löysi Visegrad-maista mallikkaan viiteryhmän, joka uskalsi uhmata EU:ta ja puolustaa kansallisia etuja. Unkarilaiset eivät halunneet elää terrorismin pelossa, vaan kaipasivat turvallisuutta ja rajakontrollia. Viktor Orbániin mukaan ”länsi luhistuu islamilaisen maahanmuuton edessä eikä Eurooppa edes tajua tulleen valloitetuksi”. Perussuomalaiset ajoivatkin sitä, että Suomi hakisi EU:ssa uusia yhteistyösuhteita ja liittolaisuuksia myös itäisen Euroopan maista.⁷⁹

Eniten voitettavaa oli kuitenkin Ruotsissa. Halla-aho ja Huhtasaari olivat syyskuussa 2018 Tukholmassa paikan päällä vaalivalvojisissa,

kun ensimmäinen ovensuukysely antoi ruotsidemokraateille toisen sijan 19 prosentin kannatuksella. ”Sehän voi nousta vielä vaikka kuinka paljon”, Huhtasaari odotti innokkaana. Halla-ahon ensikommentissa ruotsidemokraattien poliittista vaikutusvaltaa ei enää voitaisi ohittaa

Perussuomalaisen johtokaksikko iloitsi, että heidän kilpailijansa olivat nyt menettämässä valttikortin. ”Mihin ne muut puolueet sitten enää vetoaa, kun niiden referenssi ja esikuva on aina ollut Ruotsi”, Huhtasaari hehkutti. Myös Halla-aho näki tuloksella suuren vaikutuksen, ”koska Suomessa kaikkia hölmöyksiä perustellaan yleensä sillä, että Ruotsissakin tehdään näin”.⁸⁰

Vaali-illan hurmos tasaantui, kun ruotsidemokraattien ääniosuus asettui laskennan edetessä lopulta 17,5 prosenttiin. Sekin toki merkitsi vahvaa vaalivoittoa. Ruotsin poliittisen järjestelmän tulos ajoi sellaiseen jutturaan, että uusi hallitus saatiin nimitetyksi vasta tammikuussa 2019. Neuvottelujen johtotähdeksi ja lopulta myös ratkaisun edellytykseksi nousi se, että hallitus ei jatkossakaan ole riippuvainen ruotsidemokraattien tuesta.

Puolueen eristys ei Ruotsissa sittenkään murtunut. Kansallispopulistien ei auta kuin ammentaa voimaa toisistaan. Pohjoismaisen yhteistyön syventämisessäkin keskeinen käytinvoima on EU-kriittisyyden aisaparina maahanmuutto. Huhtasaari haluaa, ”että Ruotsi on vielä sadan vuoden päästäkin Ruotsi eikä mikään islamilainen kansankoti”.

Suomalaiset sinne sentään sopivat. ”He ovat täysin poikkeustapaus, meidän uusia tulijoita koskevat sopeutumisvaatimuksemme eivät koske heitä”, ruotsidemokraattien keskeinen strategi Mattias Karlsson on vakuuttanut. Olivathan Ruotsi ja Suomi sama kansakunta noin 700 vuotta, joten historiallinen ja kulttuurinen side niiden välillä on todella vahva.⁸¹

Ruotsin kielellä on tärkeä tehtävä ja vahva historiallinen sijansa Suomessa, mutta miten sitä vaalitaan, sen ruotsidemokraatit jättivät suomalaisen omaksi asiaksi. Puolueen kulttuuripoliittinen puhemies Aron Emilsson pitää kuitenkin valitettavana, jos ruotsi putoaisi samaan asemaan kuin somalin tai venäjän kaltaiset uuden maahanmuuton kielet.⁸²

Unelma itsenäisestä Pohjolasta irrallaan Euroopan monikulttuurisesta integraatiosta elää, vaikka ei veisi sitä pohjoismaisen vashtarintaliikkeen vaalimaan kansallissosialistiseen tasavaltaan asti.⁸³ ”Näemme, että olemme ensisijaisesti pohjoismaalaisia, toissijaisesti eurooppalaisia ja kolmanneksi maailmankansalaisia”, Emilsson määrittelee. ”Tuo on järjestys, jota yhteistyömuotojenkin pitää noudattaa.” NATOon ruotsidemokraatit eivät halua jäseneksi, mutta Suomen kanssa he ovat valmiit solmimaan vaikka sotilasliiton.⁸⁴

Ruotsi tarjosi Halla-aholle argumentit siihenkin, että työperäisestä maahanmuutosta ei ollut helpottamaan Suomen heikentyvää huoltosuhdetta. Naapuri oli poistanut saatavuusharkintaa EU- ja ETA-alueen ulkopuolisilta, mutta työvoimaa tulvi lähinnä sellaisille aloille, joilla siitä oli jo valmiiksi vähän koulutettua ja kielitaidotonta ylitarjontaa.⁸⁵ Suomen Perusta laaditutti analyysin siitä, kuinka kalliiksi halpatyövoiman tuonti oikein tulee.⁸⁶

Kun Juhana Vartiainen mielestä ”valtava työperäinen maahanmuutto on kantanut Ruotsin hyvää työllisyyskasvua viimeiset kymmenen vuotta”, Laura Huhtasaari vastasi, että Suomessa ei tarvittu matalapalkka-aloille ulkomailta lisää työssäkäyviä köyhiä. Pohjoismaihin hyvin paneutunut SDP:n varapuheenjohtaja Maarit Feldt-Ranta ei samassa tv-keskustelussa hänkään halunnut Suomen työmarkkinoille niitä epäkohtia ja lieveilmiöitä, joita naapurissa oli saatu.

Suomen ei tullut toistaa työperäisen maahanmuuton vapauttamisessa Ruotsin virheitä, Feldt-Ranta linjasi. ”En usko missään tapauksessa, että ihmisten työehtojen polkeminen nostaa työllisyysastetta tai kotouttaa ketään paremmin.” Vartiainen pyöritteli päätään:

Voi voi, siis Ruotsissahan on korkeampi työllisyysaste kuin Suomessa, alhaisempi työttömyysaste vaikka siellä on valtava määrä pakolaisia työmarkkinoilla, ja alimmat palkat on siellä samat tai korkeammat kuin Suomessa siitä huolimatta että siellä ei ole yleisittövuutta [...] heikentämässä mitään työehtoja. Tänne tarvitaan lisää sekä matalapalkka- että korkeapalkkatyöntekijöitä Suomeen, muuten tämä hyvinvointihomma ei ole rahoitettavissa.⁸⁷

TURVALLISUUDEN KOHTALONYHTEYS

Suomen ja Ruotsin välillä on turvallisuuspolitiikassa vallinnut tietty keskinäisriippuvuus, joka juontuu jo ajoilta, jolloin nykyinen Suomi oli joukko yhteisen kuningaskunnan itäisiä maakuntia. Alueen geopolitiikka on myös aina ollut kytköksissä yleiseurooppalaisein konstellatioihin ja voimapolitiikan vaihteluihin.

Asetelmaa sopii ihmetellä tai havainnollistaa vaikkapa Suomenlinnassa, joka ruotsinkieliseltä nimeltään on edelleen Sveaborg. Sen Kuninkaanportin tunnettu slogan kehottaa jälkimaailmaa seisomaan omalla pohjallaan eikä luottamaan vieraan apuun, vaikka itse linnoitus perustettiin 1700-luvun puolivälissä ranskalaisten rahoituksella tukikohdaksi Venäjää vastaan.

Sata vuotta myöhemmin helsinkiläiset katsoivat Kaivopuiston kallioilta, kuinka Ranskan ja Englannin laivastot pommittivat samaista, nyt Viaporiksi kutsuttua linnoitusta parin päivän ajan. Kyseessä oli kaukainen etäispäätö Krimin sodasta, joka oli pari vuotta aikaisemmin alkanut Venäjän ja Turkin välisenä yhteenottona.

Vallankumouksellisen 1900-luvun alussa venäläisen varuskunnan matruusit kapinoivat saarilla upseereitaan ja keisarivaltaa vastaan. Eivätkä verityöt loppuneet siihen, sillä maailmansodan käännteissä itsenäistyneet suomalaiset tappoivat vielä sisällissotansa jälkilaskuna Suomenlinnan vankileirillä omiaan.

Jos Ruotsi olikin vuonna 1812 luopunut menettämänsä Suomen takaisinvaltaamishaaveista, löytyi 1930-luvulla niitäkin ruotsalaisia, jotka kannattivat Neuvostoliiton uhkan torjumista yhdessä suomalaisten kanssa, ennen muuta puolustamalla Ahvenanmaata mutta tarvittaessa myös Suomen itärajalta. Talvisodan taistelutoimiin ei kuitenkaan päästetty kuin vapaaehtoisia, mutta siviilirintamalla autettiin minkä voitiin tunnuksella ”Finlands sak är vår”.

Kyynisen näkemyksen mukaan Ruotsille kelpasi viime kädessä mikä tahansa suhteiden järjestely Venäjän tai Neuvostoliiton kans-

sa, kunhan se tapahtui Itämeren ja Pohjanlahden itäpuolella. Toisaalta Moskovassa jouduttiin aina ottamaan huomioon se, että turvallisuuspoliittisen otteen vahvistaminen Suomesta olisi omiaan työntämään liittoutumatonta Ruotsia tiukemmin Neuvostoliiton vihollisten sotilaalliseen syliin.⁸⁸

Tämä kohtalonyhteys toimi Suomen eduksi, mutta koko Pohjolan tasapainon teoriaksi asti jalostettuna se sisälsi myös vaaran. Suomalaiset kavahtivat ajatusta, että YYA-sopimus ikään kuin ”oikeuttaisi” Neuvostoliiton tiivistämään sotilaallista otettaan Suomesta, jos esimerkiksi Norja väljentäisi NATO-jäsenyydelle rauhan aikana asettamia rajoitteita. Kansainvälisen politiikan keskinäisriippuvuudet eivät saaneet johtaa maan kohtaloa siitä itsestä riippumattomiin käsiin.

Yksi Suomen turvallisuuspolitiikan johtotähtiä kylmän sodan raukeamisen jälkeen onkin ollut pyrkimys niihin pöytiin, joissa Euroopan asioista päätetään. Enää ei riittänyt vieno toivomus siitä, että ruotsalaiset ottaisivat poissaolevan Suomen edut huomioon ja sitten informoisivat, missä maailmalla mennään. Tasavertainen kansakunta ottaisi itse paikkansa muiden joukossa.

Hakeutuminen Euroopan unioniin ja sen ytimiin yhteisvaluuttaa myöten on ollut tämän politiikan johdonmukainen seuraus. Prosesin käynnistymistä tosin varjosti kauneusvirhe, kun Ruotsi onnettomasti ”unohti” informoida Suomen valtiojohtoa aikomuksestaan jättää EU:lle jäsenanomus. Helsingissä jouduttiin siten ajolähdön eteen, mikäli haluttiin samaan laajentumiskierrokseen puolueettomien Ruotsin ja Itävallan kanssa.

Presidentti Mauno Koivisto kertoi muistelmissaan, että hänelle ratkaisun vaakakupissa painoi eniten nimenomaan turvallisuus, jonka rinnalla taloudelliset syyt olivat sittenkin toisen luokan kysymyksiä.⁸⁹ Samaan tapaan taisi ajatella se suomalaisten enemmistö, joka kansanäänestyksessä 1994 kannatti liittymistä EU:n jäseneksi. Siinä Suomi pääsi antamaan mallia Ruotsille, joka kuukautta myöhemmin asettui samalle kannalle, tosin niukemmalla enemmistöllä.

NATOon sen sijaan ei ollut vastaavaa kiirettä sen enempää Koivistolla kuin suomalaisilla yleensä, eikä ruotsalaisillakaan. Sotilaallisen

turvallisuuden mitta-asteikoilla Suomi on paljolti pitäytynyt perinteisessä Pohjolan viitekehyksessään, siinä missä itäisen Keski-Euroopan entisille kommunistimaille Baltiaa myöten NATO:n jäsenyys oli ensisijainen takuu niiden asemalle uudessa kansainvälispoliittisessa järjestelmässä.

Elinkeinoelämän valtuuskunnan arvo- ja asennetutkimuksessa syksyllä 2018⁹⁰ suhtautuminen NATOon asettui lähelle pitkän aikavälin keskiarvoja. Suomalaisista 23 prosenttia kannatti jäsenyyttä, 46 prosenttia vastusti ja loput – eli lähes kolmannes – ei osannut tai halunnut vastata. Alhaisin kannatus liittoutumiselle oli mitattu 2012 (14 %) ja korkein 2016 (27 %).

Hieman hienojakoisuutta toi jatkokysymys, kannattaisitko NATO-jäsenyyttä, jos valtiojohto puoltaisi sitä. Vastauslukemat heilahtivat tällä olettamuksella hämmästyttävän vähän (kyllä 26 %, ei 45 %) kun ottaa huomioon, että suomalaisten on uskottu olevan suurissa turvallisuuden kohtalonkysymyksissä auktoriteettiuskoisia, johdettavissa ylhäältä alaspäin.

Tämän tradition jatkuvuuteen viittaa presidentti Sauli Niinistön nauttima kaikki puoluerajat ylittävä kansansuosio, joka on vain vahvistunut kansainvälisen politiikan kiristyneissä oloissa. Tammi-kuussa 2018 Niinistö valittiin toiselle kaudelle heti ensimmäisellä äänestyskierroksella 63 prosentin kannatuksella, ja EVAn kyselyssä peräti 89 prosenttia suomalaisista antaa hänelle melko tai erittäin hyvän arvosanan ulkopoliitiikan hoidosta.⁹¹

Kesällä 2018 tehty pienemmän otoksen kysely kirjasi NATO-jäsenyyden hakemiselle 35 prosentin kannatuksen, jos presidentti sitä suosittelee. Mutta tällöinkin puolet suomalaisista asettuisi vastaan, mitä Ulkopoliittisen instituutin johtaja Teija Tiilikainen piti jonkin verran yllättävänä.⁹² Joulukuussa jo 48 prosenttia suomalaisista oli valmis tukemaan Niinistöä, mikäli hän liputtaisi NATO-jäsenyyden puolesta.

Uutisoinnissa jäi vähemmälle huomiolle se, että samassa tutkimuksessa itse asiassa vain 21 prosenttia kannatti liittoutumista, siinä missä 50 prosenttia asettui kielteiselle kannalle.⁹³ Välistä on syy-

tä asettaa kysymys niin päin, johtuisiko Niinistön nauttima suosio ja luottamus osaltaan myös siitä, että hän jakaa kansan varauksellisen asenteen sotilaallisen liittoutumisen mielekkyyteen.

On selvää, että presidentin arvio Suomen kansallisesta edusta ja turvallisuudesta vaikuttaa eritoten NATO-asiassa epäröivien suureen joukkoon. Toisaalta mittaustulosten heilahtelu osoittaa paitsi tutkimusmenetelmien kirjavuutta ja horjuvuutta, myös vahvasti spekulatiivisten kysymysten ongelmallisuutta. Joka tapauksessa näyttää siltä, että ilman valtiojohdon aktiivista patistelua kansan syvät rivit eivät liikaahda eteenpäin sotilaallisen liittoutumisen tiellä – jos silloinkaan.

On toinenkin ”jossittelu”, joka on katsottu olennaiseksi esittää kartoitettaessa suomalaisten NATO-asenteita. EVAn tutkimuksen mukaan Ruotsin liittyminen NATOon lisäisi Suomessa liittoutumisen kannatusta (kyllä 31 %, ei 38 %) jopa enemmän, kuin presidentti Niinistön kääntyminen jäsenyyden puolelle.⁹⁴ Luultavimmin ratkaisuun vaadittaisiin näiden kahden tekijän samaan suuntaan vaikuttava vipuvarsi.

Presidentinvaalien alla ehdokas Niinistö suostui valtiojohtajille harvinaisella tavalla spekuloidaan varovaisesti, missä oloissa NATO-jäsenyyden hakeminen voisi tulla ajankohtaiseksi. Jos Venäjä näkisi Suomessa samanlaisen vihollisen kuin NATOssa, silloin menetettäisiin mahdollisuus pysyä kriisien ulkopuolella eikä liittoutumisessa olisi mitään hävittävää.

Toinen näkökohta koski länsinaapuria. Jos Ruotsi liittyy NATOon, ”asetelman muuttumista pitää vakavasti miettiä”, Niinistö pohdiskelee. Vuosisatainen keskinäisriippuvuus on siten yhä vahvasti voimissaan. Jukka Tarkan sanoin on kauhistuttavaa naivismia uskoa, ”että samassa turvallisuusasemassa olevilla naapureilla voisi ja pitäisi olla erilaiset puolustusratkaisut”.⁹⁵

Suomi ja Ruotsi tekevät tietysti ratkaisunsa itse, mutta naapurin valinnoilla on olennaista merkitystä omien arvioiden pohdintaan. Kärjistetyimmillään vuorovaikutuksen voi tulkita niin, että Suo-

men NATO-jäsenyys riippuu Ruotsin sosiaalidemokraattien kannasta sotilaalliseen liittoutumiseen.

Maltillinen kokoomus sekä Liberaalit ovat Ruotsin puolueista ajaneet jo pitkään NATO-jäsenyyttä, jota Keskustapuolue ja Kristillisdemokraatit asettuivat kannattamaan syksyllä 2015. Koko allianssi tuli näin samalle linjalle, jos kohta kysymys myös jakoi puolueita sisältä, ja ratkaisulle asetettiin ehtoja. Keskustapuolue haluaa viedä asiaa eteenpäin niin, että NATOon mentäisiin samanaikaisesti Suomen kanssa ja että siitä vallitsisi Ruotsissa laaja yhteisymmärrys.⁹⁶

Käytännössä varauma tarkoitti sitä, että sotilaallinen liittoutuminen ei etenisi pelkin porvariäänin, vaan se edellytti myös sosiaalidemokraattien hyväksyntää. Asetelma oli kuitenkin kuin katettu erilaisille spekulatioille, molemmin puolin Pohjanlahtea. Mitä tapahtuisi, jos valta vaihtuisi syksyllä 2018 Ruotsin valtiopäivävaa-leissa ja Stefan Löfvenin johtaman punavihreän hallituksen tilalle astuisi NATO-mielinen allianssi?

Liittoutumisen kannattajat Suomessa intoutuivat käyttämään Ruotsin kiikkulautaa, milloin suoraan, milloin peitetymmin hyväkseseen. Mielipiteiden muokkaustyöhön kuuluivat vihjailut siitä, että naapurin sosiaalidemokraattien keskuudessakin oli asiasta kahta ilmaa. Käänne oli siten mahdollinen, ja Suomi vaarassa tulla jälleen yllätetyksi.

SDP patosi painetta tuomalla puolustusministeri Peter Hultqvistin Helsinkiin vakuuttamaan, että Ruotsin hallitus ja sosiaalidemokraattinen puolue eivät olleet millään tavalla arvioimassa uudelleen maan suhdetta NATOon. Ruotsin selkeän kielteisestä kannasta liikkui Suomessa vääriä käsityksiä, ”huhuja”, joita Hultqvistin mukaan levittivät ”oikean laidan” poliitikot ja tutkijat. Samoja täysin perusteettomia väitteitä viljeltiin myös Ruotsin porvarispiireissä.⁹⁷

NATO-jäsenyys ei kuitenkaan ottanut Ruotsissa kunnolla tulta. Dagens Nyheterin teettämässä mittauksissa liittoutumisen vastustus kasvoi vuoden 2017 aikana 40:stä 44 prosenttiin kannatuksen pudotessa vastaavasti 35:stä 31 prosenttiin. Toisaalta Aftonbladet

uutisoi päinvastaisesta kehityksestä. Sen mukaan NATO-jäsenyyttä kannatti nyt 43 ja vastusti 37 prosenttia kansasta, kun vuotta aikaisemmin luvut olivat olleet jotakuinkin päinvastoin.

Ruotsi on NATO:n jäsen kymmenessä vuodessa, allianssin pääministeriehdokas Ulf Kristersson arvioi haastattelussa, jonka hän antoi tammikuussa 2018 poliittisen ja asiantuntijaeliitin kokoontuessa vuotuisen turvallisuuspoliittiseen seminaariin Säleniin. Paikalle saapui myös sotilasliiton pääsihteeri, norjalainen Jens Stoltenberg. Kristerssonin mielestä sosiaalidemokraateilla ei voinut olla asiassa ikuista veto-oikeutta.⁹⁸

Ristiriitaisista gallupeista huolimatta Ulkopoliittisen instituutin Charly Salenius-Pasternak näki Ruotsissa selvän trendin, joka oli viisi vuotta kasvattanut liittoutumisen kannatusta. Hän ei pitänyt ollenkaan mahdollisena, että ruotsalaiset hakisivat NATO:n jäsenyyttä syksyn parlamenttivaalien jälkeen. Päinvastoin, toistaiseksi epätietoiset voisivat kallistua tukemaan, jos uusi hallitus määrätietoisesti argumentoisi ratkaisun puolesta.

”Sverige går mot ett Natoval”, Hufvudstadsbladet otsikoi pääkirjoituksensa.⁹⁹ Toisin kävi. Ruotsin vaalikamppailua dominoivat perinteiset sisäpolitiikan teemat taloudesta hyvinvointipalveluihin, pakolais- ja maahanmuuttopolitiikka sekä sisäinen turvallisuus. NATO oli vielä vähemmän esillä muutenkin vaikeissa hallitusneuvotteluissa, jotka venähtivät peräti neljän kuukauden mittaisiksi.

Kun tammikuussa 2019 Löfvenin toinen punavihreä vähemmistökoalitio saatiin viimein keskustan ja liberaalien siunauksella kokoon, sen ohjelmassa todettiin yksikantaan, ettei hallitus hae tällä vaalikaudella NATO:n jäsenyyttä. Linjaus takaa käytännössä sen, että sotilaallinen liittoutuminen ei nouse keskeiseksi kysymykseksi sen enempää Suomen eduskuntavaaleissa.

Puolustusyhteistyön käytännöllinen kehittäminen ja edelleen syventäminen Ruotsin kanssa taas nauttii niin jakamatonta puolueiden ja kansan kannatusta, molemmissa maissa, ettei siitä ole erikseen turvallisuuspoliittiseksi kampanjateemaksi.¹⁰⁰ Sama suosio

ulottuu paljolti koko Pohjolaan, mutta syvempi kumppanuus Yhdysvaltain ja NATO:n kanssa herättää jo ristiriitaisempia tunteita.

Kaikkienensa on vaikea ajatella, että nykyisessä asetelmassa Suomi liikahtaisi NATO:n suhteen eri tahtia kuin Ruotsi. Jokin ulkoinen šokki voi toki reivata tilannearviot uusiksi, mutta silloinkin lienee todennäköisempää, että tämä vain tiivistäisi koettua kohtalonyhteyttä. Ulkoministeriön tilaaman NATO-selvityksen sanoin Suomen ja Ruotsin kannattaisi kulkea käsi kädessä:

Lopuksi, saimme keskusteluissamme jatkuvaa vahvistusta väittämälle, että mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset olisivat Suomen kannalta huomattavasti suotuisimmat, jos Suomi ja Ruotsi tekisivät kyseisen päätöksen koordinoidusti yhdessä kuin, jos Suomi liittyisi yksin. Vastaavasti Ruotsin päätös liittyä Natoon ja Suomen päätös olla liittymättä jättäisi Suomen eristyksiin ja suojaottomaksi.¹⁰¹

HEGEMONIA SIIRTYY, YHTEYS SÄILYY

Max Jakobson kertoi mielellään juttua siitä, kuinka hän 1970-luvun puolivälissä huomautti jossain televisiokeskustelussa, että Suomessa on vaarallinen naapuri. Läsnäolijat ehtivät kauhistua poliittisesti epäkorrektin näkemyksen lausumisesta ääneen, ennen kuin hän taidepaussin päältä täsmensi kaikkien helpotukseksi: ”Tarkoitan tietenkin Ruotsia.”¹⁰²

Propagandistisestikin taitava Jakobson tunsu sen mistä puhui. Hän oli palvellut 1971–1974 suurlähettiläänä Tukholmassa, josta palasi Suomeen perustetun Elinkeinoelämän valtuuskunnan toimitusjohtajaksi. EVAn tehtävänä oli padota, ei vain kommunismin vaan ylipäätään vasemmistovirtausten leviämistä yhteiskunnassa ja eritoten talouselämän piiriin.

Sosialismi vaani paitsi itärajan takaa myös länsinaapurista, joka uhkasi tukahduttaa vapaan markkinatalouden ja kasvattaa hyvinvointipalvelut ja verotaakan mahdolltomuuksiin. Jakobson oli voinut seurata omin silmin, ”miten tiuhaan tahtiin suomalaiset sosiaalidemokraatit kävivät Tukholmassa hakemassa evästystä Ruotsin mallin toteuttamiseksi Suomessa”.¹⁰³

Matti Apunen ei EVAn toimitusjohtajana ollut suurta edeltäjäänsä kehnempi propagandisti ja agendakin samansuuntainen, mutta mallimaan asema oli keikahtanut päälaelleen. Lokakuussa 2018 hän herätteli aamutelevision ”Jälkiviisaissa” suomalaisia unesta:

Yks totuus vielä: Ruotsissa on toimivat työmarkkinat. Ruotsin BKT on kasvanut ihan eri tahtia kuin meidän viimeiset kymmenen vuotta. Ruotsissa on parempi elintaso. Ruotsissa ihmisillä on enemmän mahdollisuuksia käyttää tavaroita ja palveluita ja olla onnellisia. Jos meillä olis ruotsalaiset työmarkkinat, johon tässäkin [irtisanomislain uusimisella] vähän niin kuin pyrittiin, niin me oltais paljon vauraampia...¹⁰⁴

Länsinaapurin paikka suomalaisessa poliittisessä debatissa on kulkenut vasemmalta oikealle.¹⁰⁵ Työmarkkinapuheen lisäksi se nä-

kyy esimerkiksi veropolitiikassa. Valtiovarainministeri Petteri Orpo on valitellut, että hallituksen hyvistä toimista huolimatta keskituloisen palkansaaja Suomessa maksaa ”yli 2500 euroa enemmän tuloveroa kuin kaveri Ruotsissa”.¹⁰⁶ Perintö- ja lahjaveron poistamisesta tehty kansalaisaloite alkoi viittauksella Ruotsiin ja Norjaan. Vasemmiston tehtäväksi on jäänyt puolustaa, että tasapainoiseen valtion budjettiin tarvitaan myös tulopuolta.¹⁰⁷

Pohjanlahden takaa oli peräisin myös Orpon omakseen ottama ajatus osakesäästötileistä, jotka piensijoittajia kannustamalla tukisivat kansankapitalismia ja kotimaista omistajuutta. Ruotsissa tällaiset tilit olivat osoittautuneet edullisen verokohtelunsa vuoksi valtavan suosituiksi.¹⁰⁸ Sosiaalidemokraattien Timo Harakka laskeskeli, että Orpon malli avaisi uuden porsaanreiän, joka aiheuttaisi Suomelle satojen miljoonien menetykset, joka vuosi.

Uuden järjestelmän epäiltiin myös avaavan pankeille mahdollisuuksia rahastaa välitys- ja hoitopalkkioita. Finanssiala ry:ssä ei ollut kuultu Ruotsista tällaisia valituksia. Suomessa sen sijaan talletustileillä makasi 83 miljardia euroa, jotka sijoitustoimintaan suunnattuna kasvattaisivat paremmin valtionkin veropottia. Raha pitäisi panna naapurin tapaan tehokkaammin kiertämään.¹⁰⁹

Sijoitustilin ylärajaksi asetettiin 50 000 euroa torjumaan käsitystä, että hallitus olisi rikkaiden asialla. Se ei estänyt Vasemmistoliiton Paavo Arhinmäkeä tulkitsemaasta, että taas järjestettiin ennen muuta varakkaille yksi veroetu lisää. Malli ei ollut Ruotsissakaan lisännyt tavallisten ihmisten osakkeisiin sijoittamista vaan niiden, joilla oli jo valmiiksi iso varallisuus.

Orpo korosti Ruotsissa kuitenkin syntyneen satojatuhansia uusia tilejä. Hän toivoi, että uudistus rohkaisisi laiskaa pääomaa liikkeelle ja edelleen yrityksiä listautumaan. Tässäkin oltiin jäljessä Ruotsia, missä yrityksiä listautui joka vuosi moninkertainen määrä Suomeen verrattuna.¹¹⁰ Harakka puolestaan oli löytänyt naapurista näyttöä siitä, että sijoitustilit eivät luoneet kasvua tai edistäneet säästämistä. ”Hyödyt keskittyivät alle prosentille varakkaimmista ruotsalaisista.”¹¹¹

Näillä rintamalinjoilla ja argumenteille edettiin läpi talven niin, että helmikuun 2019 lopulla eduskunta hyväksyi kiivaahkon sanailun päältä lain uusista osakesäästötileistä.¹¹²

Vaikka Ruotsia on vuodesta 2014 asti hallinnut sosiaalidemokraattien ja ympäristöpuolueen hallitus, ei sieltä ole herunut montakaan aloitetta, joita aatesisaret ja -veljet Suomessa ryhtyisivät ajamaan. Hiilijalanjäljestä huolestuneet lentoveron kannattajat saattoivat sentään vedota Ruotsin esimerkkiin – kunnes oikeisto äänesti sen pois vuoden 2019 budjetista.¹¹³

Huoli ilmastonmuutoksesta ei sen sijaan ole kadonnut minnekään, vaan vain noussut politiikan agendalla. Kun A-studiossa keskusteltiin liikenteen päästöjen leikkaamisesta, vihreiden Emma Kari viittasi moneen kertaan Norjaan, missä joka toinen myyty auto on sähköauto. Skandinaavit olivat kaikki jo linjanneet, että polttomotoriautot tullaan kieltämään 2030-luvun vaihteessa. Hän piti hyvin omituisena, jos Suomi ei yhtyisi yleispohjoismaiseen linjaan.¹¹⁴

Kehitysyhteistyö on perinteisesti ollut politiikkalohko, jolla Suomen on ollut vaikeuksia yltää naapuriensa asettamaan mittapuuhan, eivätkä Sipilän hallituksen tekemät leikkaukset asetelmaa autaneet. Yhdistyneiden kansakuntien ohjelmiin maksettu rahoitus on romahtanut muutamassa vuodessa, kun Ruotsi on samanaikaisesti panostanut reilusti lisää. Suomen kehitysapu on enää 0,41 prosenttia BKT:stä, reilusti alle puolet naapurin 1,01 prosentista.

Kyse on monella tapaa kansallisen ja kansainvälisen tulokulman törmäyksestä. ”Suomi uhkaa liukua vapaamatkustajaksi pohjoismaisen kehitysyhteistyön jengissä”, suurlähettiläs Tapani Brotherus murehti 80-vuotishaastattelussaan. ”Mihin me sitten samastuisimme? Itä-Euroopan ryhmittymäänkö, mistä maineesta on vuosikymmenet kaikin keinoin pyristelty irti.”¹¹⁵

Pohjola ja Itä-Eurooppa muodostavat edelleen identiteettipoliittisen vastinparin, vaikka kuuluttaisiin samaan Euroopan unioniin. Vihreiden Heidi Hautalan mielestä oli häpeällistä, että Suomella ei ole Ruotsin ja Tanskan tapaan ollut naispuolista EU-komissaaria.

Se liitti Suomea itäeurooppalaiseen seuraan.¹¹⁶ Sukupuoleen liittyvä tasa-arvo tuntuu muutenkin olevan Ruotsissa korkeammalla poliittikan asialistalla kuin Suomessa.

Stefan Löfvenin ensimmäinen hallitus ryhtyi harjoittamaan feminististä ulkopoliittikkaa korkealla profiililla. Käsite kelpasi myös SDP:n ehdokkaalle Tuula Haataiselle yhdeksi kampanjakärjeksi presidentinvaaleihin. Se on ehkä selkein yksittäinen avaus, jonka sosiaalidemokraatit ovat viime vuosina omaksuneet Pohjanlahden takaa.¹¹⁷ Tulos vain jäi laihaksi, mikä kertoo paitsi Sauli Niinistön ylivoimasta myös maiden poliittisten kulttuurien eroista.

Kesällä 2018 Ruotsissa astui voimaan tiukentunut laki, joka määritteli suostumuksen puutteen raiskauksen tunnusmerkiksi. Naapurimaasta saadut kokemukset ovat keskeisiä myös Suomessa, kun eduskunta ryhtyy käsittelemään vastaavaa kansalaisaloitetta. Kampanjaa ovat tukeneet muun muassa monet nais-, nuoriso- ja opiskelijajärjestöt.¹¹⁸

Hegemonian siirtymää vasemmalta oikealle kuvastaa sekin, että pohjoismaista hyvinvointivaltiota puolustetaan yhä useammin sen kilpailukyvyllä nykyisessä globaalikapitalismissa. Niinkin on tullut, että vahva hyvinvointivaltio luotiin nimenomaan suojaamaan pienen maan avointa taloutta kansainvälisten markkinoiden epävarmuuksilta.¹¹⁹

Hyvä niin, ilman taloudellista menestystä käy sosiaalinen tasaus vaikeaksi. Mutta perinteisemmin hyvinvointivaltion idea lienee ymmärretty enemmän eettiseksi kuin taloudelliseksi imperatiiviksi. Tutkija Jari Ehrnroothin mukaan tosin anteliaissa hyvinvointivaltioissa oli ”tapahtunut juuri se minkä välttämiseksi järjestelmä syntyi”. Sosiaaliset ongelmat ja elintapojen haittavaikutukset ovat moninkertaistuneet eikä päinvastoin, mikä murentaa mallin eettistä oikeutusperustaa.¹²⁰

Valtavirran retoriikassa pohjoismaista hyvinvointivaltiota ei edelläkään pidä romuttaa vaan uudistaa, jotta se voidaan pelastaa. Toisaalta liberaalin laidan ehdotukset muistuttavat vasemmis-

ton näkökulmasta lähinnä purkuohjetta.¹²¹ Tutkijat ovat erimielisiä siitä, hukataanko uudistumisten myötä myös hyvinvointivaltion eettöksen ja mentaliteetin ytimet universalismista tasa-arvoon ja sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta solidaarisuuteen.

”Suomi ei ole ollut pohjoismaisen mallin lippulaiva eikä sen uudelleenajattelun kärki”, professori Raija Julkunen on todennut ja epäilee, onko koko mallilla enää entisenlaista moraalista ja poliittista potentiaalia. Jos aikaisemmin oli olennaista, miten taloudellisen kasvun avulla parannetaan ihmisten hyvinvointia ja tasa-arvoa, niin nyt mietitään, mitä sosiaalipolitiikalla voidaan tehdä talouden hyväksi.

Muutosta merkitsee sekin, että ”hyvinvointipalvelujen yksityistämistä tai työmarkkinoiden pelisääntöjen muutosta ajavat voivat vedota Ruotsin esimerkkiin”. Taloustieteen asiantuntijat ovat samalla nousseet yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa johtavaan rooliin muiden yhteiskuntatieteilijöiden kustannuksella. Julkusen onkin tehnyt mieli kysyä, ”onko sosiaalipolitiikka vain kestävyysvajeen ja kilpailukyvyn alaviite”.¹²²

Arjen pragmaattisella tasolla taas pohjoismaisessa integraatiossa painopiste ja aloite ovat siirtyneet politiikoilta ja yhteiskuntasuunnittelijoilta elinkeinoelämään ja pankkimailmaan yritysfuusioita myöten. Pohjoismaat ovat maailmantaloudessa kuin ”kotimarkkina”, joka tarjoaa tarvittavaa kokoa, kokemusta ja kanttia pärjätä ja osallistua globaaliin kilpailuun.¹²³

Historia voisi antaa tukea sellaisillekin näkökulmille, joissa Suomen sija Pohjolassa on alisteinen kansainvälisen politiikan konjunktoureille. Tulkinta jää korkean politiikan pintatasolle. Jatkumot ovat kerroksellisia, mutta sitkeitä ja vahvoja. Geopoliittisestikin Pohjolalla tuntuu olevan pysyväisluontoista vetovoimaa. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan tutkijat ovat puhuneet ”pohjoismaisuuden renessanssista”, joka tosin ilmenee kussakin maassa erilaisin painotuksin.¹²⁴

Ruotsi on säilyttänyt asemansa Suomen selkeästi tärkeimpänä vertailujen kohteena ja vaikutteiden lähteenä. Sitä pönkittää empiirinen traditio, jossa Skandinavian maat tarjoavat tutkijoille luonnollisen ja mielekkään referenssin. Esimerkkejä voi lukea uutisista lähes päivittäin: Vaikka syntyvyys on laskenut kaikissa Pohjoismaissa, niin Suomi sijoittuu niiden joukossa silti viimeiseksi. Mitätaimenetelmiin liittyvät varaukset huomioidenkin uskalletaan tulkita, että ”suomalaiset ovat Pohjolan lihavin kansa”.¹²⁵

Palkka- ja elintasoarvioitaessa Suomi erottuu myös hännän huippuna lähes kaikin tavoin. ”Muutamissa ammateissa käydään kisaa viimeisestä sijasta Ruotsin kanssa, ja varsinkin usein vertailu Tanskaan tai Norjaan tuottaa huomattavan suuren eron käteen jäävässä tulossa.”¹²⁶ Toisaalta Svenska Dagbladet voi samanaikaisesti kysyä etusivun täydeltä, mitä Suomi on tehnyt oikein, kun se pärjää lähes kaikessa Ruotsia paremmin.¹²⁷

Kansallisuuksien kilpailuissa ruoho näyttää usein vihreämmältä rajan takana, varsinkin kun ajetaan itselleen mieluista päämäärää. Pohjoismaat joka tapauksessa asettavat edelleen positiivisen standardin, jota kohti Suomi kurkottaa. Viro tarjoaa harvoin vastaavaa esimerkkiä, ”Itä-Euroopasta” puhumattakaan, ellei kyse ole konservatiivisesta kansallismielisyydestä ja maahanmuuton vastustamisesta.

Baltian maita päinvastoin asetetaan niitakin kartalle pohjoismaisuutta vasten. Kun kansallispopulistinen EKRE eteni Viron vaaleissa maan kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi, sen kerrottiin suuntautuvan mieluummin Puolaan kuin Pohjolaan. Toisaalta entinen Tallinnan-suurlähettiläs Kirsti Narinen arvioi vaalitulosta kokonaisuudessaan niin, että ”pohjoismaisuus semmoisella laajalla skaalalla vahvistuu myös täällä arvopuolella”.¹²⁸

Puoluepoliittiset konstellatit ja koalitiitit eivät välttämättä kulje Suomessa ja Ruotsissa yhtä jalkaa, mutta tiettyjä paralleelleja voi niistä hahmottaa.¹²⁹ Sopii kysyä, onko aloite herpaantunut keskustaoikeiston käsistä. Ruotsin porvariallianssi on blokkina henkitoireissaan, ja Suomessa Sipilän hallitus erosi vain viisi viikkoa ennen

vaaleja, johon kannatusluvut ennustavat Keskustalle ja Kokoomukselle hallaista kyytiä.

Pohjoismaisuuden syväkerrosten rinnalla hallituspolitiikan heilahdukset ovat kuitenkin pintavaahtoa. Kulttuurinen ja yhteiskuntapoliittinen yhteys on vuosisatainen ja vahva, paljossa itsestään selvä, mutta voihan sekin toki vaalimatta rappeutua.

”Suomen erityinen side Ruotsiin unohtuu helposti”, Helsingin Sanomat otsikoi pääkirjoituksen, kun kirjailija Tua Forsström valittiin helmikuussa 2019 ensimmäisenä itsenäisen Suomen kansalaisena Ruotsin akatemian jäseneksi. Lehden mielestä ratkaisu viesti maiden välisestä henkisestä läheisyydestä. ”Vaihe, jossa Suomi ja Ruotsi katsoivat eri suuntiin, alkaa olla ohi lähes kaikilla elämänalueilla.”¹³⁰

Viitteet

1. Yle TV1 Aamu-tv 17.6.2013, <https://yle.fi/uutiset/3-6691738>.
2. Vrt. Antti Kaihovaara: *Onko hyvinvointivaltio kasvanut liian suureksi?* Kalevi Sorsa -säätiö, 2013, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/sites/807/2013/12/Kaihovaara-Onko-hyvinvointivaltio-kasvanut-liian-suureksi-FINAL.pdf>.
3. Esim. Richard Wilkinson & Kate Pickett: *Tasa-arvo ja hyvinvointi. Miksi pienet tuloerot koituvat kaikkien hyväksi?* HS Kirjat, 2011 (*The Spirit Level. Why Equality Is Better for Everyone*, 2009).
4. Tasavallan presidentti 27.11.2017, <https://www.presidentti.fi/uutinen/suomi-100-presidentti-niinisto-pohjanmaalla-ja-etela-pohjanmaalla-hyvan-on-oltava-myos-luja/>.
5. *Tulevaisuuslinja – SDP:n vaalivoitteita ja muutoksen suunta 2030*. SDP, 2019, 42, https://sdp.fi/wp-content/uploads/2019/01/SDP_vaaliohjelma_web-versio2-sivuttain.pdf.
6. Taito Taskinen, Helsingin Sanomat 29.10.2018, <https://www.hs.fi/paivanlehti/29102018/art-2000005880225.html>.
7. Paul Krugman, Fortune Magazine 25.10.1999, http://archive.fortune.com/magazines/fortune/fortune_archive/1999/10/25/267796/index.htm.
8. Ks. Mikko Majander 11.10.2013, <https://sorsafoundation.fi/fi/suomi-ruotsi-toinen-era/>.
9. Mikko Majander 4.10.2018, <http://mikkomajander.fi/2018/12/14/kansankodin-perilliset/>.
10. Pauli Kettunen: *Globalisaatio ja kansallinen me. Kansallisen katseen historiallinen kritiikki*. Vastapaino, 2008, 136–137.
11. Ks. Mikko Majander: *Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokratit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944–51*. SKS, 2004, 48–50.
12. Jorma Kalela: *Grannar på skilda vägar. Det finländsk-svenska samarbetet i den finländska och svenska utrikespolitiken 1921–1923*. Söderströms, 1971; Krister Wahlbäck: *Jätens andedräkt. Finlandsfrågan i svensk politik 1809–2009*. Atlantis, 2011, 119, 122, 125–126.
13. Ks. Ari Uino: 'Kielitaistelu ja "uusi suomalaisuusliike" 1918–1939'. Teoksessa *Herää Suomi. Suomalaisuusliikkeen historia*. Päätöim. Päiviö Tommila. Kustannuskiila, 1989; Henrik Meinander: *Nationalstaten. Finlands svenskhet 1922–2015*. Finlands svenska historia 4. SLS/Atlantis, 2016, luku 'Språkstridens klimax'.
14. Ks. Majander 2004.
15. *J. K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956*. WSOY, 1985, 678–679 (30.11.1948); Göran Stjernschantz: 'J K Paasikivi och finlandssvenskarna'. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 62, SLS, 1987, <https://www.sls.fi/sites/default/files/publications/pdf/1335.pdf>.
16. Vrt. SDP:n vaalimainos 1962: "Korkea elintaso, hyvä palkka, viihtyisä koti kaikille, turvattu vanhuus, ilmainen sairaanhoito. Hyvinvointivaltio, se on hyvä asia, se on sosialidemokratiaa – esimerkkinä läntiset naapurimaamme." Lainattu Raija Julkunen: *Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavana*. Jyväskylän yliopisto [SoPhi], 2017, <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/55748/978-951-39-7146-5.pdf?sequence=1>.
17. Kehityksen suurista linjoista ks. Lauri Karvonen: 'Likadan på ett annat sätt. Sverige som motpol och modell'. *Historisk Tidskrift för Finland* 4/1992.

18. *Från olika till jämlika. Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet.* Toim. Juhana Aunessuoma & Susanna Fellman. Svenskt i Finland – Finskt i Sverige III. Svenska litteratursällskapet i Finland, 2006, erit. 143–145.
19. Ks. Pasi Saukkonen: *Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää? Selvitys mediakeskustelusta Suomessa.* Magma, 2011.
20. Perussuomalainen 4/2018, https://www.suomenuutiset.fi/wp-content/uploads/2018/04/PS_runkolehti_04_2018.pdf.
21. Ks. loppuraportti *Den nordiske modellen mot 2030. Et nytt kapittel?* Fafo, 2014:46, <http://www.faoarkiv.no/pub/rapp/20393/20393.pdf> (myös englanniksi). Projektin tuotettava aineisto on ladattavissa sen kotisivuilta, <http://www.faoarkiv.no/nordmod2030/>.
22. Pohjoismaisen työläiskongressin julistus 12.11.2014, erit. 3, 8–11, http://samak.info/wp-content/uploads/2015/11/Sormarka-julistus_Finnish.pdf.
23. Suom. *Pohjoismainen malli 6 minuutissa!* SAMAK, 2017, <http://samak.info/the-nordic-model-for-dummies/>.
24. Poliittinen julkilausuma SAMAKin 25. työläiskongressissa 5.–6.2.2018, <https://sdp.fi/fi/blog/poliittinen-julkilausuma-samakin-25-tyolaiskongressissa-5-6-helmikuuta-2018/>. Raportit tuotti ruotsalainen ajatuspaja Tiden, ks. <http://samak.info/den-nordiske-modellen/nordmod-2-0-fremtidens-arbeidsliv/>.
25. Erit. Jesper Bengtsson: *Pohjoismainen malli – politiikkatoimet, joilla vastataan haasteisiin.* Tiden, 2018, <https://tanke-medjantiden.se/wp-content/uploads/2018/01/finsk-digital.pdf>. Yhteenvetoja ks. <http://samak.info/sprak-languages/tietoa-suomeksi/>.
26. Raporteista ks. <http://sorsafoundation.fi/fi/category/julkaisut/raportit-nordmod/>; tilaisuuksista 7.9.2013 ja 24.1.2018, <http://sorsafoundation.fi/fi/seminaareja-pohjoismaisesta-mallista-tyovaenliike-nyt-tapahtumassa/> ja <http://sorsafoundation.fi/fi/future-of-work-in-the-nordics/>.
27. Ks. esim. Daniel Färm: *Syste(m)skifte eller sven(s)ka modellen? Ett vägval för välfärd och jobb med avgörande konsekvenser för vanliga löntagare.* Tiden, 2018, https://tanke-medjantiden.se/wp-content/uploads/2018/05/DIG_TIDEN_RAPPORT_3_2018_Systemskifte_u_s.pdf.
28. Antti Rinne, Demokraatti 5.1.2017, <https://demokraatti.fi/antti-rinne-palvelut-ja-laaja-veropohja-ovat-pohjoismaisen-mallin-ydinta/>.
29. Erkki Tuomioja 17.11.2018, <https://tuomioja.org/puheet/2018/11/onko-tyovaenliike-tehtavansa-tehnyt-kemin-tyovaenyhdistyksen-onko-vasemmistolla-annettavaa-tulevaisuudessa-seminaari-kemi-17-11-2018/>.
30. Yle TV1 27.9.2018 A-studio.
31. Olli Kangas, Helsingin Sanomat 27.3.2012, <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002524591.html>.
32. Pohjoismainen yhteistyö 28.1.2015, <https://www.norden.org/fi/news/pohjoismaiden-neuvosto-tekee-valituksen-pohjoismainen-malli-tavaramerkin-rekisteroinnista>.
33. Iltalehti 16.4.2017, <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/201704062200098219>; MTV uutiset 6.12.2017, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/niinisto-haastattelussa-juuri-ennen->

- kattelya-tulee-muistaa-yhteiskuntajärjestys-ja-omat-arvomme/6686012#gs.s35qygUJ.
34. *Hyvinvoinnin seuraava erä. Ihanteet, visiot ja ratkaisut.* Toim. Vesa-Matti Lahti. Sitra-muistio 9.1.2018, erit. 6–13, 41, 44, <https://media.sitra.fi/2018/01/05155811/hyvinvoinnin-seuraava-era-ihanteet-visio-ja-ratkaisut.pdf>.
 35. Anders Borg & Juhana Vartiainen: *Strategia Suomelle.* Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2015, 7. <https://vnk.fi/documents/10616/1095776/R0515-+Strategia+Suomelle.pdf/76ade217-f878-446d-be5c-6073d5c1efd3?version=1.0>.
 36. Vartiainen on maininnut asuneensa ja työskennelleensä Ruotsissa 13 vuotta sekä olevansa Suomen ja Ruotsin kaksoiskansalainen. Ks. Vartiainen 13.1.2019, <https://juhanavartiainen.fi/2019/blokkiraja-murtumassa-ruotsissa/>.
 37. Juhana Vartiainen: 'Hyvinvointivaltio ja markkinatalous'. *Yhteiskuntapolitiikka* 3/2014, <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116223/vartiainen.pdf>.
 38. Juhana Vartiainen: *To create and share – the remarkable success and contested future of the Nordic Social-Democratic model.* NordMod 2030, Sub-report 12. Fafo, 2014, <http://www.faoarkiv.no/pub/rapp/20372/20372.pdf>, ja sen julkistamistilaisuus 25.4.2014, <https://sorsafoundation.fi/fi/nordmod2030-raportti-hyvinvoinnin-luomisesta-ja-jakamisesta/>.
 39. Vartiainen kotisivu, <https://juhanavartiainen.fi/cv/>; Iltalehti 6.3.2015, <https://www.iltalehti.fi/eduskuntavaalit-2015/a/2015030619309434>. Oma vaikutuksensa kypsymisprosessissa oli yhteistyöllä Bengt Holmströmin, Seppo Honkapohja ja Sixten Korkmanin kaltaisten taloustieteilijöiden kanssa, jonka tuloksena syntyi raportti *The Nordic Model. Embracing globalization and sharing risks.* ETLA, 2007, <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B232.pdf>.
 40. Helsingin Sanomat 28.5.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005694632.html>.
 41. Borg & Vartiainen 2015; ks. Helsingin Sanomat 11.3. ja 12.3.2015, <https://www.hs.fi/ilta/art-2000002807752.html> ja <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002807936.html>.
 42. Vartiainen 23.5.2018, <https://juhanavartiainen.fi/2018/yleissitovuus-vahingollisempi-kuin-arvataankaan/>.
 43. *Ei keksitty täällä. Miksi onnistuneet työmarkkinaratkaisut eivät kelpaa Suomelle?* Libera, 2018, erit. 5, 16–17, 26, https://www.libera.fi/wp-content/uploads/2018/09/Libera_Raportti_2018-9_148x210_52s_web-1.pdf.
 44. *Tulevaisuuslinja, 2019, 55,* – SDP:n vaalitavoitteita ja muutoksen suunta 2030. SDP, 2019, s. 55, https://sdp.fi/wp-content/uploads/2019/01/SDP_vaaliohjelma_web-versio2-sivuttain.pdf. Ks. myös Matti Sihto: *Aktiivisen työvoimapolitiikan paluu. Suomi nostettava pohjoismaiselle tasolle.* Kalevi Sorsa -säätö, Impulsseja, Lokakuu 2016, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2016/10/Sihto-Impulsseja.pdf>.
 45. Helsingin Sanomat 5.1.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005513489.html>; Kauppalehti 7.3.2015, <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/kokoomusehdokas-vartiainen-anders-borg-on-huippualykas/81fe2ef7-cf6b-3c03-8121-cb770430cfa>; Juhana Vartiainen 7.1.2018, <https://juhanavartiainen.fi/2018/lyhyt-kommentti-laiskuudesta/>.
 46. Juho Romakkaniemi, *Hufvudstadsbladet* 7.9.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/finland-borde-tavla-om-medaljer-inte-om-jumboplaceringar/>.

47. Petteri Orpo 9.6.2018', <https://www.kokoomus.fi/puhe-petteri-orpon-linjapuue-puoluekokouksessa-2018/>.
48. Helsingin Sanomat 4.10.2018, <https://www.hs.fi/paivanlehti/04102018/art-2000005851261.html>.
49. EK 5.10.2018, <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2018/10/05/ek-oikeus-poliittisiin-tyotaisteluihin-on-rajattava-pohjoismaiselle-tasolle/>; Markus Äimälä 5.10.2018, <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2018/10/05/lakiasiaintohtaja-aimala-politiikka-hoidettavamallajaajalla/>; Yle 5.10.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10440699>.
50. Yle 5.10.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10441584>.
51. Valtiopäivät 16.10.2018, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_101+2018+3.aspx.
52. Vartiainen 9.10.2018, <https://juhanavartiainen.fi/2018/kuulkaas-ay-liike/>.
53. Vartiainen 25.10.2018, <https://juhanavartiainen.fi/2018/sibelius-taloustiede-populismi-ja-hyvan-taloustalouden-kapea-polku-mietelma-helsingin-yliopiston-suuressa-juhlasalissa/>. Tähän ajatukseen päätyy ja päättyy myös Vartiaisen helmikuun lopulla 2019 julkaistava kirja *Suomalaisen talousajattelun kritiikki* (Otava), jossa on kehitelty ja perusteltu edellä esitettyjä argumentteja.
54. *Ansioturvareformi. Yhtäläinen, oikeudenmukainen ja kannustava työttömyysurva*, 2015, <https://media.sitra.fi/julkaisut/Muut/Ansioturvareformi.pdf>; Sitra 23.1.2015, <https://www.sitra.fi/uutiset/asiantuntijat-ansioturva-yhtalaiseksi-kaikille-suomalaisille/>.
55. Lepomäki & Vartiainen 30.3.2016, <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002893592.html>; ks. myös Verkkouutiset 23.3.2017, <https://www.verkkouutiset.fi/elina-lepomaki-ja-juhana-vartiainen-kiirehtivat-startup-yrittajien-oleskelulupien-nopeuttamista-63235/>.
56. Elina Lepomäki: *Vapauden voitto*. Otava, 2018, 286–309.
57. Laura Saarikoski, Helsingin Sanomat 31.12.2018, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005950566.html>; Anu Partanen: *Pohjoisen teoria kaikesta. Parempaa elämää etsimässä*. Suom. Sami Heino & Anu Partanen. Tammi, 2017 (*The Nordic Theory of Everything*, 2016).
58. Lepomäki 18.1.2019, <http://elepomaki.puheenvuoro.uusisuomi.fi/267920-poistetaan-arjen-lasikatot>.
59. Nima Sanandaji & Matti Apunen: *Lasikaton paradoksi*. EVA analyysi 67/16.1.2019, https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2019/01/eva_analyysi_no_67.pdf.
60. Hufvudstadsbladet 30.1.2019, <https://www.hbl.fi/artikel/professor-lagen-om-aldreomsorgen-var-en-skenreform-2/>.
61. Ks. Dagens Arena 11.4.2018, <http://www.dagensarena.se/innehall/har-ar-ideologin-och-historien-bakom-vinster-valfarden/>.
62. Helsingin Sanomat 24.4.2018, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005653261.html>, ja 23.11.2018, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005908858.html>.
63. Risto E. J. Penttilä: *Historian roolipeli. Pistoja menneeseen ja tulevaan*.
64. Li Andersson & Susanna Koski: *Punavihreä, sinivalkoinen. Keskustelukirjeitä*. Minerva, 2014, 8–12.

65. Kauppalehti 13.6.2012, <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/kokoomusnuoret-siirra-yrityksesi-viroon/d478dc8e-1c07-38c3-b70f-5b5c703310cf>; Kokoomusnuoret 6.8.2012, <https://www.kokoomusnuoret.fi/blogit/2012/08/siirra-yrityksesi-viroon/>.
66. Andersson & Koski 2014, 19.
67. Kaja Kunnas & Marjo Näkki: *Suomenlahden suhdekirja. Uudet vaaran vuodet*. Kosmos, 2016, 159, 167–169.
68. Helsingin Sanomat 23.2.2019, <https://www.hs.fi/talous/art-2000006012200.html>.
69. Paavo Värynen 6.9.1994, <https://www.paavovarynen.fi/2018/03/23/euroopan-unio-niin-vai-pohjolan-yhteisoon-artikkeli-nordisk-kontakt-lehdessa-6-9-1994/>, ja 23.3.2018, <https://www.paavovarynen.fi/2018/03/23/nordexitilla-pohjolan-yhteisoon/>. Vrt. Ruotsista esim. Per Gahrton: *I ställer för EG. Ordfront* 1991, luku 'År Norden alternativ?'
70. Helsingin Sanomat 23.11.2011, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002511821.html>; Alexander Stubb & Karo Hämäläinen: *Alex*. Otava, 2017, 172–173.
71. Timo Soini: *Peruspomo*. WSOY, 2014, 41–42, 50, 101–102, 174–175, 289; Soinin plocki 19.6.2015 'Tanskan vaalit', <http://timosoini.fi/2015/06/>.
72. Karvonen 1992, 540.
73. Simon Elo: *Kansankodin kuolinvuoteella. Ruotsalainen hyvinvointivaltio ja maahanmuutto*. Suomen Perusta, 2015, erit. 5, 22, 23 ja 43.
74. Elo 2015, 72.
75. Lännen Media 20.8.2018, <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/4058322/Siniset+ampuu+kaikkiin+suuntiin++Simon+Elo+etsii+selviytymisestaan+taistelevan+puolueen+tueksi+olkun+konservatiiveja>.
76. Helsingin Sanomat 24.7.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005767078.html>; Pohjoismainen yhteistyö 8.8.2017, <https://www.norden.org/fi/news/ruotsidemokraatit-paasivat-vapaa-pohjola-ryhmaan>.
77. Suomen Uutiset 19.7.2018, <https://www.suomenuutiset.fi/ruotsidemokraatit-tukevat-perussuomalaisia-maahanmuuttoa-nahda-suomessa-viela-ongelmana-tehkaa-kaikkenne-ettei-tilanne-mene-yhta-pahaksi-ruotsissa/>; MTV 19.7.2018, <https://www.katsomo.fi/sarja/suomiareena-33001006004/perussuomalaisten-puoluepaiva-perussuomalaiset-meets-ruotsidemokraatit-uhka-vai-mahdollisuus-942837>.
78. Perussuomalainen 1/2018, https://www.suomenuutiset.fi/wp-content/uploads/2018/01/PS_01_2018.pdf, ja 4/2018, https://www.suomenuutiset.fi/wp-content/uploads/2018/04/PS_runkolehti_04_2018.pdf.
79. Perussuomalainen 4/2018, https://www.suomenuutiset.fi/wp-content/uploads/2018/04/PS_runkolehti_04_2018.pdf.
80. Yle 9.9.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10395424>; Iltalehti 9.9.2018, <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/201809092201189640>; Helsingin Sanomat 9.9.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005821387.html>.
81. Helsingin Sanomat 10.9.2018, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005822135.html>.
82. Svensk Yle 28.10.2018 'Spotlight: De inåtvändas utrikespolitik', <https://arenan.yle.fi/1-4274526>.

83. Ks. Yle 19.9.2016, <https://yle.fi/uutiset/3-9176988>.
84. Svensk Yle 28.10.2018 'Spotlight: De inåtvändas utrikespolitik', <https://arenan.yle.fi/1-4274526>.
85. Yle 19.5.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10209953>.
86. Samuli Salminen: *Kuinka kalliiksi halpatyövoima tulee? Ulkomaisen työvoiman saatavuus-harkinta, työmarkkinat ja julkinen talous*. Suomen Perusta, 2018, <https://www.suomenperusta.fi/wp-content/uploads/2018/10/Kuinka-kalliiksi-halpatyövoima-tulee-pdf.pdf>.
87. Yle TV1 10.9.2018 A-studio, 'Mitä nyt, Ruotsi?'.
88. Yleisesityksinä ks. *Itsekkyyttä vai valtiomiestaitoa. Ruotsin idänpolitiikka ja Suomi vuodesta 1812 vuoteen 2002*. Toim. Tapani Suominen. Tammi, 2002; Wahlbäck 2011.
89. Mauno Koivisto: *Historian tekijät. Kaksi kautta II*. Kirjayhtymä, 1995, 554.
90. EVA 28.11.2018, <https://www.eva.fi/blog/2018/11/28/suomen-nato-jasenyyden-kannatus-on-pysynyt-likimain-ennallaan/>.
91. EVA 23.11.2018, <https://www.eva.fi/blog/2018/11/23/89-suomalaisista-antaa-presidentille-hyvan-arvosanan-ulkopolitiikan-hoidosta-hallituksen-arvosana-huonontunut/>.
92. Kaleva 12.8.2018, <https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/35-prosenttia-suomalaisista-kannattaisi-nato-jasenyyden-hakemista-jos-presidentti-niinisto-pitaisi-sita-suomen-turvallisuudelle-jarkevana/801846/>.
93. Aamulehti 19.1.2019, <https://www.aamulehti.fi/a/201412320?c=1522737894164>.
94. EVA 28.11.2018, <https://www.eva.fi/blog/2018/11/28/suomen-nato-jasenyyden-kannatus-on-pysynyt-likimain-ennallaan/>.
95. Jukka Tarkka: *Lännen tiellä Paasikivestä Niinistöön*. Otava, 2018, s. 230–231, 233. Ks. myös ks. myös Alpo Rusi: *Yhdessä vai erikseen. Suomen ja Ruotsin turvallisuuspolitiikka tienhaarassa*. Docendo, 2016.
96. Centerpartiet, 'Sveriges försvar måste byggas på samarbete', <https://www.centerpartiet.se/var-politik/politik-a-o/forsvar/forsvar--och-sakerhetssamarbeten>.
97. Demokraatti 11.4.2016, <https://demokraatti.fi/hujuja-levitetaan-oikealta-laidalta-ruotsin-puolustusministerilta-tyly-kuitti-suomen-nato-intoilijoille/>, ja 21.6.2016, <https://demokraatti.fi/sosialidemokraattien-nato-linja-ei-ole-muuttumassa-ruotsin-puolustusministeri-iski-faktat-poytaan-helsingissa/>.
98. Yle 14.1.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10022307>.
99. Hufvudstadsbladet 14.1.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/natoforesprakarna-gick-forbi-motstandarna-i-sverige/>, ja 15.1.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/sverige-gar-mot-ett-natoval/>.
100. Ks. Hanna Ojanen & Tapio Raunio: 'The varying degrees and meanings of Nordicness in Finnish foreign policy'. *Global Affairs* Vol 4, 2018, Issue 4–5.
101. Mats Bergquist, François Heisbourg, René Nyberg & Teija Tiilikainen: *Arvio Suomen mahdollisen NATO-jäsenyyden vaikutuksista*. Ulkoasiainministeriö, 2016, <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/79159>.
102. Max Jakobson: *Tilinpäätös*. Otava, 2003, 69.

103. Ks. Jakobson 2003, 123–124, 157–159.
104. TV1 26.10.2018 Aamutv, <https://areena.yle.fi/1-50009924>.
105. Ks. Mikko Majander 11.10.2013, <https://sorsafoundation.fi/fi/suomi-ruotsi-toinen-era/>.
106. Petteri Orpo 9.6.2018', <https://www.kokoomus.fi/puhe-petteri-orpon-linjanpuhe-puoluekokouksessa-2018/>.
107. Perintö- ja lahjaverosta luopuminen 6.11.2017, <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2665>; Helsingin Sanomat 27.11.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005913338.html>.
108. Kauppalehti 15.12.2017, <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/ruotsissa-suositut-sijoitustilit-kiinnostavat-ei-voida-suoraan-kopioida-suomeen/94329682-fa67-34eb-a54c-2006b0f81e01>; *Eri sijoitusmuotojen verokohtelu*. Työryhmäraportti. Valtiovarainministeriön julkaisu 14/2018, erit. 181–184, <https://vm.fi/julkaisu?pubid=26201>. Norjassa vastaava järjestely oli käynnistetty 2017 ja Tanskassa suunniteltu aloitettavaksi 2019.
109. Helsingin Sanomat 9.7.2018, <https://www.hs.fi/talous/art-2000005748715.html>; Timo Harakka 12.7.2018, <https://www.hs.fi/paivanlehti/12072018/art-2000005751943.html>; 29.8.2018, <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005807728.html>; Lea Mäntyniemi, Helsingin Sanomat 13.9.2018, <https://www.hs.fi/paivanlehti/13092018/art-2000005824815.html>.
110. Valtiopäivät 20.9. ja 27.9.2018, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_87+2018+3.4.aspx ja https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_91+2018+2.3.aspx.
111. Timo Harakka, Kauppalehti 4.10.2018, <https://m.kauppalehti.fi/uutiset/mielipide-valtiovarainministeri-orpo-sortui-numerokikkailuun/AitnsMSA>.
112. Valtiopäivät 11.12.2018, 26.2. ja 27.2.2019, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_128+2018+9.aspx, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_165+2018+7.aspx ja https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_166+2018+6.aspx.
113. Kauppalehti 12.12.2018, <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/ruotsin-porvarit-saivat-budjettinsa-lapi-tuloverotus-kevenee-ja-lentovero-poistuu/fd32f36c-8aa6-486f-9164-956c5de74c86>.
114. Yle 7.3.2019 A-studio, <https://areena.yle.fi/1-4584708>.
115. Helsingin Sanomat 11.6.2018, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005712280.html>; MTV uutiset 6.3.2019, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kommentti-suomi-haluaa-kilpailla-yk-n-huippupaikoista-ja-leikkaa-yk-rahoitustaan-rajusti-vuosi-vuodelta/7313114#gs.ZPDMqgJG>.
116. Hufvudstadsbladet 17.6.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/en-skam-att-finland-inte-haft-en-kvinnlig-eu-kommissionar/>.
117. Demokraatti 25.1.2018, <https://demokraatti.fi/tuula-haatainen-on-puhunut-feministisista-ulkopolitiikasta-mutta-mista-siina-on-kyse-asiantuntija-vastaa-10-kysymykseen-poliittinen-riski-mutta-rokkaa-ja-tarkeaa/>; Mari Huuponen: *Ruotsin feministinen ulkopoliittikka*. Kalevi Sorsa -säätö, 2017, <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2017/12/Huupponen-Ruotsin-feministinen-ulkopolitiikka.pdf>.

118. Yle 17.1.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-10601252>; Suostumus2018, <http://suostumus2018.fi>.
119. Ks. Julkunen 2017, 229, 327–328.
120. Jari Ehrnrooth: *Hyvintoimintayhteiskunta*. Kirjapaja, 2016, 9; ks. myös Jari Ehrnrooth: 'Hyvinvointivaltio on tullut tiensä päähän', Yle 11.6.2018, <https://yle.fi/uutiset/3-10244313>.
121. Bengtsson 2018, 3.
122. Julkunen 2017, 3, 235–236, 328–329, 366; vrt. Vartiainen 2019, 36, 41–42.
123. Ks. *Från olika till jämlika*, 2006, erit. 16–17, 29–31.
124. Ks. *Global Affairs* (Vol 4, 2018, Issue 4–5) erikoisnumero 'Nordicness'.
125. Hufvudstadsbladet 16.6.2018, <https://www.hbl.fi/artikel/baby-bust/>; Helsingin Sanomat 30.7.2018, <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005773657.html>.
126. Yle 1.3.2019, <https://yle.fi/uutiset/3-10662005>.
127. Svenska Dagbladet 23.2.2019, <https://www.svd.se/sa-blev-finland-battre-an-sverige-pa-nastan-allt>.
128. Hufvudstadsbladet 26.2.2019, <https://www.hbl.fi/artikel/hogerpopulisterna-vinner-ter-rang-i-estland-2/>; Yle 4.3.2019 Aamu-tv, <https://areena.yle.fi/1-4573641?autoplay=true>.
129. Vrt. Mikko Majander, Helsingin Sanomat 9.2.2015, <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002799331.html>.
130. Helsingin Sanomat 14.2.2019, <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006000306.html>.

YHTEENVETO

SUOMALAISEN YHTEISKUNNAN perustat ankkuroituivat vuosisatain saatossa pohjoismaiseen kehitystiehen niin, että sitä eivät repäisheet Skandinaviasta irti sen enempää asema Venäjän keisarikunnan suuriruhtinaskuntana kuin itsenäistyminen koko lailla itsერიითთისეკი kansallisvaltioksi. Toisen maailmansodan kokemukset viimeistään osoittivat, että Pohjola oli Suomelle paras tarjolla oleva geopolittinen sija suurvaltojen etupiirien dominoimassa maailmassa.

Läpi kylmän sodan vuosien suomalaiset ponnistelivat täyttääkseen myös yhteiskuntapolittisesti paikkansa tasavertaisena pohjoismaisena hyvinvointivaltiona. Ruotsi toimi sekä esikuvana että varaventiilinä, jonka työmarkkinat tarjosivat joustoa muun muassa myöhäiseen mutta sitäkin repivämpään rakennemuutokseen. Kansankodin luomisessa Suomi tuli jälkijunassa ja kansallisin variaatioin, mutta kävi kansainvälisesti vertaillen viimeistään 1980-luvulla yhdestä ”pohjoismaisen mallin” mallimaista.

Hyvinvointivaltion rakennus- ja laajennuskaudella Ruotsi palveli poliittisesti ennen muuta sosiaalidemokraattien asiaa. Yhteiskunnallisiin uudistuksiin haettiin virikkeitä Pohjanlahden takaa, samalla kun mahdollisista virheistä ja ylilyönneistä voitiin ottaa opiksi. Aloite oli vasemmalla. Ruotsi edusti tulevaisuuden koodia, sitä miltä Suomikin näyttäisi viiden tai kymmenen vuoden viiveellä.

Kylmän sodan päättyminen ja 1990-luvun lamakausi mursivat sekä geopolitiikan totuttuja totuuksia että lineaarista edistysuskoa. Ruotsin ja Suomen ”kohtalonyhteys” säilyi siinä, että molemmat hakeutuivat Euroopan unioniin, mutta jättäytyivät sotilasliitto NATOn jäsenyyden ulkopuolelle. Hyvinvointivaltion ekspansion aika päättyi. Poliitiikan päänpaiva siirtyi sosiaalipalvelujen tuottamisesta niiden rahoittamisen ongelmiin, kun Pohjolan sosiaalidemokraattiset yhteiskunnat sovittautuivat markkinaehtoisesta kapitalismin globaaliin voittokulkuun.

POHJOISMAINEN MALLI ON säilyttänyt kansainvälisen vetovoimansa jopa niin, että sen esimerkkiin viittaavat näyttävästi yhtä hyvin Yhdysvaltain presidenttiehdokkaiden vasemmisto (Bernie Sanders) kuin liberaalin maailmantalouden lipunkantajat (The Economist). Itse Pohjoismaissa taas kamppaillaan siitä, kenelle tuo malli kuuluu ja kuka määrittelee sen sisällön.

Poliittinen aloite on siirtynyt 2000-luvulla vasemmalta oikealle. Ruotsin Kokoomus julistautui työväenpuolueeksi ja pääsi porvarialianssin kanssa kahdeksaksi vuodeksi toteuttamaan työlinjaansa hallituksesta käsin (2006–2014). Tuona aikana Suomen talouskehitys jäi junnaamaan paikoilleen, siinä missä Ruotsi nousi kansainvälisestä finanssikriisistä vauhdikkaasti uuteen kukoistukseen.

Selittäviä tekijöitä teiden erkaantumiseen löytyy toki paljon, erilaisista euro- ja valuuttaratkaisuksista teolliseen tuotantorakenteeseen, mutta suomalaisessa poliittisessa keskustelussa Ruotsin esimerkin on ottanut omakseen ennen muuta elinkeinoelämä ja oikeisto. Selvimmin tätä muutosta henkilöi taloustieteilijä Juhana Vartiainen, pohjoismaisen hyvinvointivaltion vankka kannattaja, joka luopui eduskuntavaalien 2015 alla SDP:n jäsenkirjasta ja asetui Kokoomuksen ehdokkaaksi.

Kymmenisen vuotta Ruotsissa näkyvillä paikoilla työskennellyt Vartiainen on ottanut missiökseen suomalaisen työmarkkinapolitiikan uudistamisen. Hän on viitannut kerta toisensa jälkeen Skandinavian maissa kertyneisiin kokemuksiin, jotka ovat johtaneet korkeampaan työllisyysasteeseen, matalampaan työttömyyteen, parempiin palkkoihin ja taloudelliseen menestykseen.

Ruotsissa on auttanut työmarkkinasuhteiden joustavuus ja paikallinen sopiminen, Tanskassa aktiivinen työvoimapolitiikka ja Norjassa muun muassa työehtosopimusten yleissitovuuden kevyempi malli. Ammattiyhdistysliike on löytänyt näissä järjestelyissä oman rakentavan roolinsa, kun taas Suomessa se Vartiaisen mukaan suojelee vanhoja korporatiivisia valtarakenteita yhdessä työnantajajärjestöjen kanssa.

Kilpailukyky, yrittäminen ja työn tarjonta painottuivat Juha Sipilän porvarihallituksen politiikassa, jonka työmarkkina-aloitteet provosoivat ammattiliitot ankaraan vastustukseen. Perinteisen työväenliikkeen näkökulmasta pohjoismaista mallia kantaa keskeisesti myös sopimisen kulttuuri, jonka yhden peruspilarin muodostavat korkean järjestäytymisasteen työmarkkinat sekä kolmikantainen yhteistyö valtiovallan kanssa.

Pohjoismaiden sosiaalidemokraatit ovat kehittäneet tämän mallinsa tulevaisuutta laajassa NordMod 2030 -projektissa, mutta se on jäänyt ainakin Suomessa vähäiselle poliittiselle käytölle. Pohjoismaisen mallin aatteellisella perinteellä ja positiivisella imagolla onkin pyrkinyt ratsastamaan muun muassa tulevaisuustalo Sitra, jonka skenaarioissa kiistanalaiset työmarkkinasuhteet kuittautuvat kevyesti ja korvautuvat perustulon kaltaisilla avauksilla.

POHJOISMAINEN HYVINVOINTIMALLI on kova kansainvälinen brändi, jota presidentti Sauli Niinistö on markkinoinut tavatessaan maailman johtajia. Poliittisessa keskustelussa sitä tuntuvat kaikki puolustavan, uudistusten vaatijatkin tekevät sen hyvinvointiyhteiskunnan pelastamiseksi. Harvalla on ollut kanttia kyseenalaistaa, onko itse malli autuaaksi tekevä.

Lähimmäksi on rojhennut Kokoomuksen kansanedustaja Elina Lepomäki, jonka mielestä Pohjoismaat ovat vaurastuneet paremminkin hyvinvointivaltiosta huolimatta kuin sen ansiosta. Hänen positiiviset referenssinsä löytyvät Skandinavian sijaan Britanniasta ja Yhdysvalloista, joka on kyennyt sulauttamaan esimerkiksi valtaavan määrän maahanmuuttajia osaksi yhteiskuntaa huomattavasti Pohjoismaita paremmin.

Maahanmuutto ja monikulttuurisuus muodostavat taas sen elementin, joka on tehnyt Ruotsista palavine lähiöineen, raiskauksiineen ja kunniamurhineen perussuomalaisen dystopian. Jos maahanmuuton rajoittamiseksi ei oteta uutta tiukkaa suuntaa, samat ilmiöt juurtuvat heidän mukaansa myös Pohjanlahden tälle puolel-

le. Kuten ennenkin, Ruotsi tarjoaa kuvan siitä, miltä Suomi näyttää 10–15 vuoden kuluttua.

Sitä suuremmalla ilolla perussuomalaisten johtokaksikko Jussi Halla-aho ja Laura Huhtasaari riemuitsi paikan päällä Tukholmassa, kun ruotsidemokraatit saivat syyskuun 2018 parlamenttivaaleissa huomattavan voiton. Siinä missä Timo Soini oli pitänyt etäisyyttä uusnatsitaustaiseen liikkeeseen, suhteet Jimmie Åkessonin siistimään puolueeseen olivat nyt arvossaan. Yhteistyö avasi mahdollisuuksia niin Pohjoismaiden neuvostossa kuin Euroopan parlamentissa.

Maahanmuuttovastaisuuden lisäksi kansallispopulistinen Pohjola voi rakentaa yhteistä näkemystä EU-kriittisyyden perustalta. Näiltä pohjilta kansainvälinen viiteryhmä laajentuu itäiseen Keski-Eurooppaan, jossa erityisesti Viktor Orbánin Unkari on ollut perussuomalaisille mieluinen esikuva. Italiastakin löytyy hyvää sanottavaa, kun sukulaissielut ovat siellä nousseet valtaan.

Perussuomalaisille kelpaa siten nostalginen unelma pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta ilman maahanmuuttajien tuomaa panosta tai räsitetä. Eteläinen Eurooppa ja sen kautta kulkevat ihmisvirrat ovat uhka paitsi kulttuurille ja elämänmuodolle myös sosiaaliselle turvalle. Perusyksikkönä säilyy kansallisvaltio, toisin kuin esimerkiksi pohjoismaisen vastarintaliikkeen radikaalissa ääripäässä, jossa haaveillaan Pohjolasta kansallissosialistisena tasavaltana.

SUOMEN JA RUOTSIN välillä on vallinnut tietty turvallisuuspoliittinen keskinäisriippuvuus niistä ajoista asti, kun maat olivat vielä yhtä ja samaa valtakuntaa. Se ei ole tarkoittanut yhtenäisesti jaettua kohtaloa, kuten erityisesti toinen maailmansota osoitti, vaan sitä, että molempien ratkaisuilla on olennaista vaikutusta toisen asenneilmastoon ja päätöksiin.

Ulkopuolisten tahojen on täytynyt ja täytyy edelleen ottaa tämä huomioon. Esimerkiksi Neuvostoliiton laskelmiin Suomen-politiikassa vaikutti se, millaisia reaktioita toimenpiteet herättäisivät Ruot-

sisä. Kylmän sodan kiikkulaudalla oli aina yhtenä elementtinä, että yritys kiristää sotilaallista ja poliittista otetta Suomesta saattaisi ajaa Ruotsin entistä tiukemmin ja avoimemmin NATO:n syyliin.

Yhtälö toimii edelleen, mutta monisyisemmällä tavalla. Suomi ja Ruotsi ovat molemmat sisäisesti jakautuneita sen suhteen, tulisiko niiden hakea NATO:n jäsenyyttä vai ei. Mielipidemittaukset ovat osoittaneet varsin vakaasti, että kansalaiset kannattavat enemmän sotilaallista liittoutumattomuutta kuin liittoutumista. Venäjän viime vuosien aggressiot ovat hetkellisesti heilautelleet tulosta, mutta eivät muuttaneet kokonaiskuvaakaan.

Samanaikaisesti maiden kahdenvälistä puolustusyhteistyötä on tiivistetty ennen kokemattomalla tavalla. Se nauttii jakamatonta suosiota, joka ulottuu pitkälle laajempaan pohjoismaiseen yhteistyöhön ja myös monitasoiseen kumppanuuteen länsivaltojen ja NATO:n kanssa. Asiantuntijapiirit ovat aika lailla yksimielisiä siitä, että mitä liittoutumisen suhteen sitten päätetäänkin, siinä kannattaisi toimia koordinoitusti yhtä jalkaa.

Kyselytutkimusten mukaan Ruotsin ratkaisulla on vaikutusta suomalaisten mielipiteeseen ja kyselyittäkin takuuvarmasti valtiojohtoon harkintaan. Yhdessä nämä kaksi tekijää voisivat muodostaa vipusimen, jolla Suomi kääntyisi sotilaallisen liittoutumisen kannalle. Spekuloimista asiassa tulee varmasti riittämään.

Ruotsin porvariallianssin puolueet kannattavat kaikki liittymistä NATOon. Sotilaallisen liittoutumisen ajajat Suomessa ruokkivat ennen naapurin parlamenttivaaleja 2018 mielikuvaa, että myös Ruotsin sosiaalidemokraateissa on asiasta kahta mieltä. Jos valta vaihtuisi, Suomi saattaisi tulla taas yllätetyksi samaan tapaan kuin 1990-luvun alussa, kun Ruotsi haki EU:n jäsenyyttä informoimatta siitä Suomen valtiojohtoa etukäteen.

Turvallisuuspolitiikka jäi Ruotsin vaalikamppailussa vähälle käsittelylle, ja vaalitulokset vaimensivat loputkin NATO-keskustelusta. Stefan Löfvenin punavihreän koalition jatkomandaatti merkitsee sitä, että sotilaallinen liittoutuminen ei nouse ajankohtaiseksi sen hal-

lituskaudella. Käytännössä ratkaisu pyyhki teeman pois myös Suomen eduskuntavaalien asialistalta. Radikaalit muutokset ulkoisessa toimintaympäristössä ja eritoten Itämeren piirissä voivat tietysti muuttaa tilanteen.

VIIME VUOSIEN POLIITTISEN keskustelun valossa Ruotsi ja Pohjoismaat ovat säilyttäneet asemansa Suomen tärkeimpänä kansainvälisenä viitekehystenä, vertailujen kohteena ja vaikutteiden lähteenä. Asetelmaa pönkittää yleiseurooppalaisen integraation vastatuuli sekä empiirinen traditio, jossa Skandinavian maat tarjoavat tutkijoille luonnollisen ja mielekkään referenssin.

Viron vetovoima ketteränä digimaana ja vaihtoehtoisen yhteiskuntamallin sparraajana näyttäisi hiipuneen, ja sitäkin arvioidaan mielellään suhteessa pohjoismaiseen hyvinvointiajatteluun. Vielä vähemmän löytyy intoa – ehkä perussuomalaisia lukuun ottamatta – kiinnittää Suomea ”Itä-Euroopan” viiteryhmään, vaikka kuinka oltaisiin sukulaiskansoja Unkarin kanssa.

Suomen ja Ruotsin yritysmaailma on integroituneempi kuin kenties koskaan aikaisemmin ja Pohjoismaat sen luonnollinen ”kotimarkkina” globaalin markkinatalouden kilpailussa. Toisaalta pohjoismaista mallia on ryhdytty perustelemaan entistä enemmän taloudellisin kuin eettisin perustein, pärjääväthän Pohjoismaat hyvin kansainvälisissä kilpailukykyvertailuissa. Taloustieteilijät ja ekonomistit ovat ottaneet sen paikan, joka hyvinvointivaltion laajentamiskaudella lankeksi sosiologeille ja sosiaalipolitiikan asiantuntijoille.

Yhä edelleen Ruotsin esimerkki käy kelpo argumentista, kun eri tahot Suomessa hakevat uskottavuutta ajamalleen asialle. Parhaista tai hyvin toimivista käytännöistä oppiminen on tietenkin viisautta, mutta useimmiten kukin valitsee naapurista vain itselleen sopivat seikat. Mikään malli ei siirry sellaisenaan maasta toiseen, eivätkä poliittiset konstellaatiot välttämättä muutu samassa rytmissä.

Kulttuurinen sekä yhteiskunta- ja geopoliittinen yhteys Suomen ja Ruotsin välillä on joka tapauksessa vuosisatainen ja vahva, paljossa

itsestään selvä niin, että sen erityisyyttä ei välttämättä edes huomaa.

Kun kirjailija Tua Forsström valittiin helmikuussa 2019 ensimmäisenä itsenäisen Suomen kansalaisena Ruotsin akatemian jäseneksi, Helsingin Sanomat tulkitsi pääkirjoituksessaan sen osoitukseksi maiden välisestä henkisestä läheisyydestä. ”Vaihe, jossa Suomi ja Ruotsi katsoivat eri suuntiin, alkaa olla ohi lähes kaikilla elämänalueilla.”

SÅ SOM I SVERIGE

Norden som förebild i den finländska politiska argumentationen

GRUNDVALARNA FÖR det finländska samhället har under århundraden varit så fast förankrade i den nordiska utvecklingen att varken positionen som storfurstendöme under ryska kejsaren eller självsäkerheten som nybliven självständig nationalstat har kunnat riva upp banden till Skandinavien. Andra världskriget tydliggjorde sist och slutligen att Norden var det bästa geopolitiska alternativet i en värld som dominerades av stormakternas intressesfärer.

Under kalla kriget ansträngde sig finländarna för att också samhällspolitiskt nå upp till samma nivå som de övriga nordiska välfärdsstaterna. Sverige var länge en förebild och dess arbetsmarknad erbjöd möjligheter för dem som drabbades av den sena, men desto mer upprivande strukturomvandlingen i Finland. Den finländska versionen av folkhemmet började byggas senare, men senast i slutet av 1980-talet betraktades Finland som ett modelland i den nordiska modellen i internationella jämförelser.

Under perioden då den finska välfärdsstaten byggdes upp och utvidgades tjänade den svenska modellen framför allt socialdemokratiska intressen. Idéer för samhällliga reformer hämtades från andra sidan Bottniska viken, samtidigt som man försökte lära sig av möjliga fel och misslyckanden där. Initiativen kom från den politiska vänstern. Sverige stod för den framtida modellen, den som skulle förverkligas i Finland inom fem eller tio år.

Kalla krigets slut och lågkonjunkturen under 1990-talet förändrade både de geopolitiska sanningarna och den linjära framtidstron. "Ödesgemenskapen" mellan Sverige och Finland bestod i och med att de båda ansökte om medlemskap i Europeiska unionen men stannade utanför militäralliansen Nato. Välfärdsstatens expansionstid var nu över. Politiken handlade inte längre om hur socialtjänsterna skulle produceras utan om hur de skulle finansieras. Detta som en

följd av att de nordiska socialdemokratiska samhällena anpassade sig till den marknadsbaserade kapitalismens globala segertåg.

DEN NORDISKA MODELLEN har bevarat sin internationella dragningskraft i så hög utsträckning att såväl vänsterns presidentkandidat i USA (Bernie Sanders) som den liberala världsekonomens flaggskepp (The Economist) hänvisar till modellen som exempel. I de nordiska länderna tvistar man å sin sida om vem modellen tillhör och vem som bestämmer om dess innehåll.

Det politiska initiativet har under 2000-talet flyttats från vänstern till högern. Moderaterna i Sverige utnämnde sig till ett arbetarparti och kunde tillsammans med den borgerliga alliansen förverkliga sin arbetslinje under åtta år i regeringsställning (2006–2014). Under den tiden stampade Finlands ekonomiska utveckling på stället, samtidigt som Sverige snabbt reste sig ur den internationella finanskrisen och gick mot nya glansdagar.

Det finns gott om förklaringar till varför vägarna gick åt olika håll, allt från olika euro- och valutalösningar till den industriella produktionsstrukturen, men i den finländska debatten är det främst näringslivet och högern som lagt beslag på exemplet Sverige. Den som personifierar denna förändring bäst är nationalekonomen Juhana Vartiainen. Han har alltid varit en trogen anhängare av den nordiska välfärdsstaten, men avstod inför riksdagsvalet 2015 från sin socialdemokratiska partibok för att i stället kandidera för Samlingspartiet.

Vartiainen, som under årtionden innehaft betydande poster i Sverige, har gjort det till sin mission att förnya den finländska arbetsmarknadspolitiken. Gång på gång har han hänvisat till erfarenheter från de skandinaviska länderna som har lett till högre sysselsättningsgrad, lägre arbetslöshet, bättre löner och ekonomisk framgång.

I Sverige har detta underlättats av en smidighet på arbetsmarknaden med lokala avtal, i Danmark gäller en aktiv arbetskraftspolitik och i Norge bland annat en lättare modell för allmänbindande kol-

lektivavtal. Fackföreningsrörelsen har i dessa arrangemang funnit en egen konstruktiv roll, medan facken i Finland enligt Vartiainen skyddar gamla korporativa maktstrukturer i samarbete med arbetsgivarorganisationerna.

Konkurrenskraften, företagen och utbudet av arbetskraften har betonats i den politik som Juha Sipiläs borgerliga regering drivit, och dess arbetsmarknadsinitiativ har provocerat fram ett hårt motstånd från fackföreningarna. Enligt den traditionella arbetarrörelsen kännetecknas den nordiska modellen av en avtalskultur, där en av grundpelarna är de starka arbetsmarknadsorganisationerna samt trepartssamarbete med statsmakten.

De nordiska socialdemokraterna har utvecklat sin modell för framtiden i ett omfattande NordMod 2030-projekt, men i Finland har projektet inte fått något större politiskt genomslag. Däremot har framtidshuset Sitra försökt rida på den nordiska modellens ideologiska tradition och positiva image och inkluderar dem i sina visioner, där t.ex. basinkomsten lyfts fram som en potentiell lösning på arbetsmarknadens utmaningar.

DEN NORDISKA VÄLFÄRDSMODELLEN är ett starkt varumärke som president Sauli Niinistö marknadsfört när han mött världens ledare. I det politiska samtalet verkar alla stöda modellen, till och med reformivrarna som motiverar det med att de vill rädda välfärdssamhället. Få har vågat ifrågasätta huruvida själva modellen faktiskt är saliggörande.

Den som kommit närmast är Samlingspartiets riksdagsledamot Elna Lepomäki, som anser att de nordiska länderna har lyckats ekonomiskt *trots* välfärdsstaten snarare än *tack vare* den. Hon hämtar sina positiva referenser från Britannien och USA snarare än från Skandinavien. Dessa länder har betydligt bättre än de nordiska länderna förmått inkludera en stor mängd invandrare i samhället.

För Sannfinländarna är det igen invandringen och det mångkulturella, med element som brinnande förorter, våldtäkter och he-

dersmord, som gjort Sverige till en dystopi. De anser att samma företeelser kommer att slå rot också på denna sida av Bottniska viken om inte strikta begränsningar av invandringen införs. Så som förr visar Sverige hur Finland kommer att se ut om 10–15 år.

Desto större var glädjen hos Sannfinländarnas ledarduo Jussi Halla-aho och Laura Huhtasaari när de på plats i Stockholm bevitande Sverigedemokraternas stora framgång i riksdagsvalet hösten 2018. Sannfinländarnas tidigare ordförande Timo Soini hade hållit en viss distans till SD på grund av dess nynazistiska bakgrund, men sedan Jimmie Åkesson putsat upp partiets rykte har kontakten mellan partierna stärkts. Samarbetet har öppnat nya möjligheter både inom Nordiska rådet och EU-parlamentet.

Förutom då det gäller invandrarfientligheten har de nationalpopulistiska grupperna i Norden en gemensam syn i kritiken mot EU. Utifrån dessa värden vidgas den internationella referensgruppen till östra Centraleuropa, där framför allt Viktor Orbáns Ungern har varit en populär förebild. Det finns mycket gott att säga också om Italien, nu då beslätade rörelser tagit makten där.

För Sannfinländarna lever alltså den nostalgiska drömmen om den nordiska välfärdsstaten fri från invandrarnas inflytande eller besvär. Människoströmmarna från södra Europa är ett hot inte bara mot kulturen och livsstilen utan också mot den sociala säkerheten. Nationalstaten som basenhet består, i motats till vad den nordiska motståndsrörelsens radikala falang förfäktar i sin vision av Norden som en nationalsocialistisk republik.

MELLAN FINLAND OCH Sverige har det rätt ett visst säkerhetspolitiskt beroende ända sedan länderna var ett och samma rike. Det har inte betytt att länderna gått samma öde till mötes, vilket till exempel andra världskriget visade, utan snarare att vardera landets lösningar har en stor betydelse för det andra landets värderingar och beslut.

Det har varit – och är fortfarande – nödvändigt för yttre makter att ta ländernas bilaterala relationer i beaktande. Som exempel kan

nämnas att Sovjetunionen tog med Sveriges reaktioner i beräkningen då stormakten utövade sin Finlandspolitik. Till exempel fanns risken att ett stärkt militärt och politiskt grepp om Finland skulle driva Sverige i famnen på Nato.

Ekvationen kvarstår, men på ett mera komplext sätt. Både i Finland och i Sverige är meningarna delade gällande en ansökan om medlemskap i Nato. Opinionsmätningarna har tydligt visat att medborgarna prioriterar en militär alliansfrihet framom en militär allians. De senaste årens ryska aggressioner har temporärt rubbat opinionerna, men inte ändrat på helhetsbilden.

Samtidigt har ländernas bilaterala försvarssamarbete intensifierats på ett aldrig tidigare skådat sätt. Det åtnjuter ett odelat stöd, som sträcker sig till ett utvidgat nordiskt samarbete och ett mångfasetterat partnerskap med västmakterna och Nato. På experthåll är man så gott som enig om att det lönar sig att agera på ett samordnat sätt, oberoende av vad som beslutas om en framtida allians.

Enligt opinionsmätningar kommer Sveriges beslut att påverka den finländska opinionen och har med all säkerhet betydelse för statsledningens övervägande. Tillsammans kan dessa två faktorer utgöra en pendel som får Finland att svänga i riktning mot en militär allians. Det är bäddat för en uppsjö av spekulationer i frågan.

Sveriges borgerliga allianspartier stöder alla en anslutning till Nato. Inför det svenska riksdagsvalet 2018 målade de finländska Nato-anhängarna upp en bild av att det inom den svenska socialdemokratin skulle finnas delade meningar i frågan. Efter ett maktskifte skulle Finland kunna tas på sängen igen, som i början av 1990-talet då Sverige ansökte om EU-medlemskap utan att på förhand informera den finländska statsledningen.

Säkerhetspolitiken ägnades liten uppmärksamhet i den svenska valrörelsen och valresultatet satte definitivt punkt för Nato-diskussionen. Det fortsatta mandatet för Stefan Löfvens rödgröna koalition innebär att frågan om en militär allians inte blir aktuell under denna regeringsperiod. Det betyder i praktiken att frågan också

stryks från agendan inför det stundande riksdagsvalet i Finland. Radikala förändringar i omgivningen, framför allt i Östersjöområdet, kan givetvis förändra läget.

I DE SENASTE ÅRENS politiska diskussioner har Sverige och de övriga nordiska länderna behållit sin position som Finlands viktigaste internationella referensram, jämförelseobjekt och källa för influenser. De rådande förhållandena stöds av motvinden mot en mer allmänuropeisk integration och den empiriska traditionen där de skandinaviska länderna erbjuder forskare en naturlig och meningsfull referens.

Det förefaller som om bilden av Estland som ett framgångsrikt ”digiland” med en alternativ samhällsmodell skulle ha bleknat och landet evalueras ofta i förhållande till det nordiska välfärdstänkandet. Ännu mindre entusiasm väcker tanken på att räkna in Finland i den östeuropeiska referensgruppen, kanske med undantag för en viss iver hos sannfinländarna.

Näringslivet i Finland och Sverige är mer integrerat än någonsin och Norden är en naturlig hemmamarknad i den globala marknads ekonomin. Därtill kommer att den nordiska modellen motiveras allt mer med ekonomiska argument än med etiska, eftersom de nordiska länderna ju klarar sig bra i en internationell jämförelse. Ekonomiforskare och ekonomer har tagit över den position som sociologerna och de socialpolitiska experterna hade under välfärdsstatens expansionsfas.

Fortfarande fungerar exemplet Sverige som ett starkt argument när olika aktörer i Finland försöker få igenom sin sak. Det är naturligtvis klokt att lära sig av välfungerande lösningar, men oftast väljs endast den aspekt hos grannen som passar den egna argumentationen bäst. Ingen modell fungerar som sådan i ett annat land och de politiska konstellationerna förändras inte i samma takt.

De kulturella samt samhälls- och geopolitiska banden mellan Finland och Sverige har i varje fall funnits i århundraden. De är starka och i många fall så självklara att man inte ens nödvändigtvis inser hur speciella de är.

När författaren Tua Forsström, som första ledamot från det självständiga Finland, i februari 2019 valdes in Svenska Akademien konstaterade Helsingin Sanomat i sin ledare att valet var ett uttryck för den andliga närheten mellan länderna. ”Det skede då Finland och Sverige blickade åt olika håll börjar vara över på nästan alla områden i samhället.”

Översättning: Olav S. Melin & Jenny Stenberg-Sirén

TANKESMEDJAN MAGMA

Tankesmedjan Magma är ett forum för analys och öppen debatt på svenska, finska och engelska. Magma har en liberal värdegrund och är partipolitiskt obunden.

Magma genomför utredningar, konsekvensbedömningar och riskanalyser, samt ordnar konferenser och seminarier. Resultaten presenteras på den egna webbplatsen www.magma.fi, i egna publikationsserier, i artiklar och vid offentliga framträdanden.

Magma ingår i de liberala europeiska tankesmedjornas nätverk ELF, European Liberal Forum.

ONKO RUOTSI SUOMELLE YHÄ ESIKUVA?

Poliittisen historian dosentti Mikko Majander tarkastelee Suomessa käytyä poliittista keskustelua siitä näkökulmasta, miten Ruotsiin ja muihin Pohjoismaihin vedotaan oman asian vahvistamiseksi.

EU-jäsenyyden aikakaudellakin Pohjola näyttäytyy yhä Suomelle tärkeimpänä yhteiskuntapoliittisena viitekehyksenä ja vertailukohteena. Samanaikaisesti kamppaillaan siitä, kuka oikein omistaa ”pohjoismaisen mallin” ja saa määritellä sen sisällön.

Ruotsi esikuvana on liikkunut poliittisesti vasemmalta oikealle, palkansaajien puolustajilta elinkeinoelämälle ja sosiaalipoliitiikan asiantuntijoilta taloustieteilijöille. Pakkaa sekoittavat kuitenkin maahanmuutto ja kansallispopulismien nousu.

Turvallisuuspolitiikassa Suomen ja Ruotsin välillä vallitsee keskinäisriippuvuus, ellei ”kohtalonyhteys”. Puolustusyhteistyö maiden välillä on kiinteämpää kuin koskaan, ja sotilaallinen liittoutuminen kietoutuu kenties ratkaisevasti yhteen naapurin ratkaisujen kanssa.

Studien innehåller en sammanfattning på svenska: ”Så som i Sverige – Norden som förebild i den finländska politiska argumentationen”.